

K poznání pravěku Kolína-Štáralky a Nebovid. Čtyři archeologické výzkumy z let 2008–2011*

Miloš Vávra – Dražen Štastný

Osadu Štáralka najdeme na jihovýchodním okraji katastrálního území města Kolína na pravém břehu Nebovidského potoka. Prochází jí stará císařská silnice z Kolína (dnešní Havlíčkova ulice), která se ve směru na Čáslav částečně přidržovala terasy nad vlhčími labskými nivními polohami.

V letech 2008–2011 uskutečnil Ústav archeologické památkové péče středních Čech čtyři záchranné akce při rozšiřování průmyslové zóny u Štáralky a v jejím bezprostředním sousedství na severním okraji k. ú. Nebovidy (obr. 1:1–4). Terénní práce prováděla firma J. Osina a zaměření M. Kotek. Ve stejné době probíhaly záchranné výzkumy Archeologického ústavu AV ČR na budovaném obchvatu Kolína na plochách VIII–X jižně až východně od našich akcí (Šumberová a kol. 2012, 19–20).

KOLÍN-ŠTÁRALKA 2008, 2011

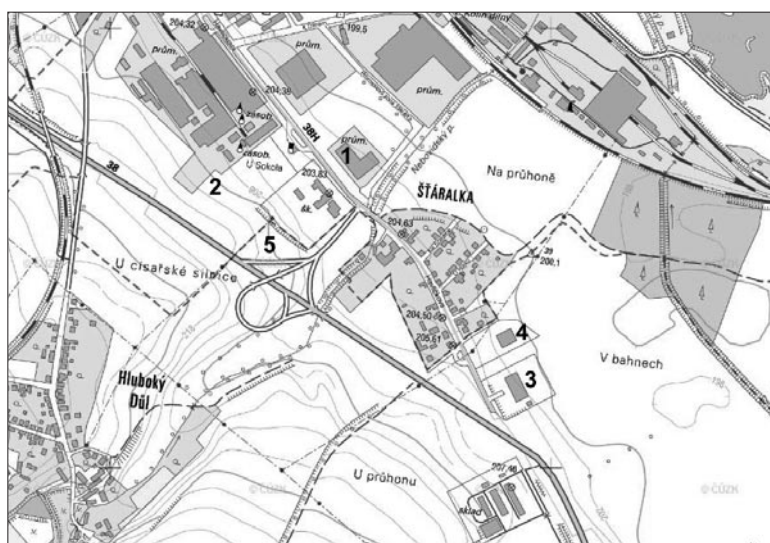
Kolín-Štáralka 2008, hala MANAG, Havlíčkova ulice, ppč. 1751/32, st. 7828 (okolí bodu S-JTSK 686458/1059295; 202–203 m n. m).

Průmyslová zóna u Štáralky se rozkládá na levém břehu dolního úseku Nebovidského potoka. Podloží tvoří sprašové návěje překryté v nižší části svahovými a v blízkosti potoka nivními hlínami. Na severním okraji průmyslové zóny se v areálu firmy Mi-King nacházely objekty a kulturní vrstva s nálezy od vypíchané keramiky po dobu bronzovou (Tordík 2003).

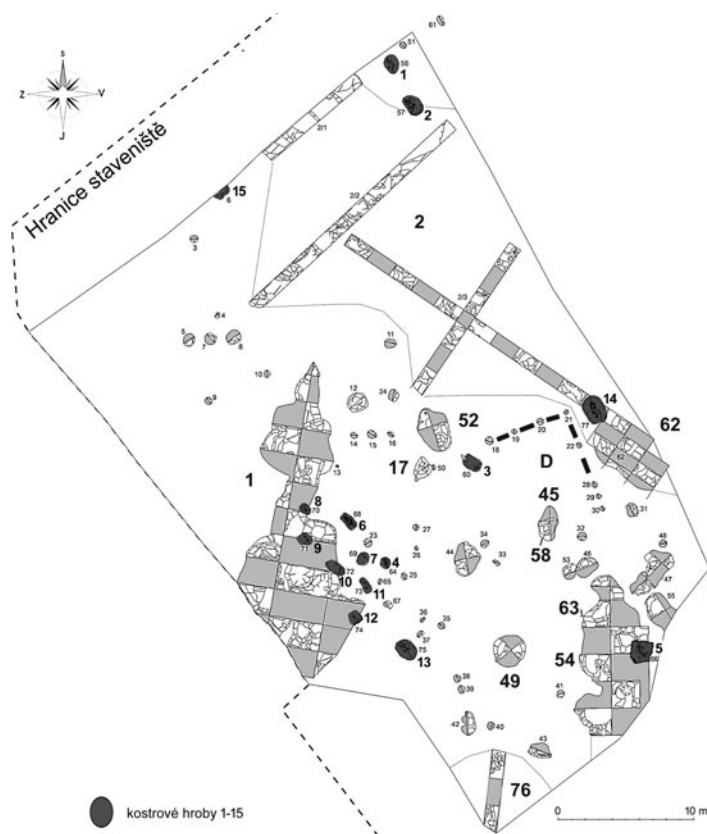
Záchrannou akci na staveništi podniku MANAG na SV od Havlíčkovy ulice jsme v r. 2008 uskutečnili po dohodě s investorem jen na nejvyšší části pozemku v JZ části haly (Vávra 2012). Mezi zahluobenými objekty se na povrchu podložní spraše dvakrát vyskytly části končetin velkých savců zřejmě paleolitického stáří (obj. 58 u jámy obj. 45; obj. 63 u jámy obj. 54; obr. 2). Na odkryté ploše (1500 m²) se později rozkládala část neolitického sídliště se třemi stavebními jámami (obj. 1, 54, 76; obr. 2) a velkým hliníkem (obj. 2+62; obr. 3). Nepočtené kúlové jamky umožnily rekonstruovat pouze nároží jednoho neolitického domu D (LnK, orientace SSZ–JJV), další případné půdorysy poškodila pozdější sídelní aktivita. Lineární

Obr. 1. Kolín-Štáralka a Nebovidy. Poloha výzkumů: 1 – Kolín-Štáralka 2008; 2 – Kolín-Štáralka 2011; 3 – Nebovidy 2009; 4 – Nebovidy – 2010; 5 – obchvat Kolína, plocha VIII (k.ú. Kolín), výzkum ARÚ AV ČR. Vlevo: poloha lokality na mapě Čech

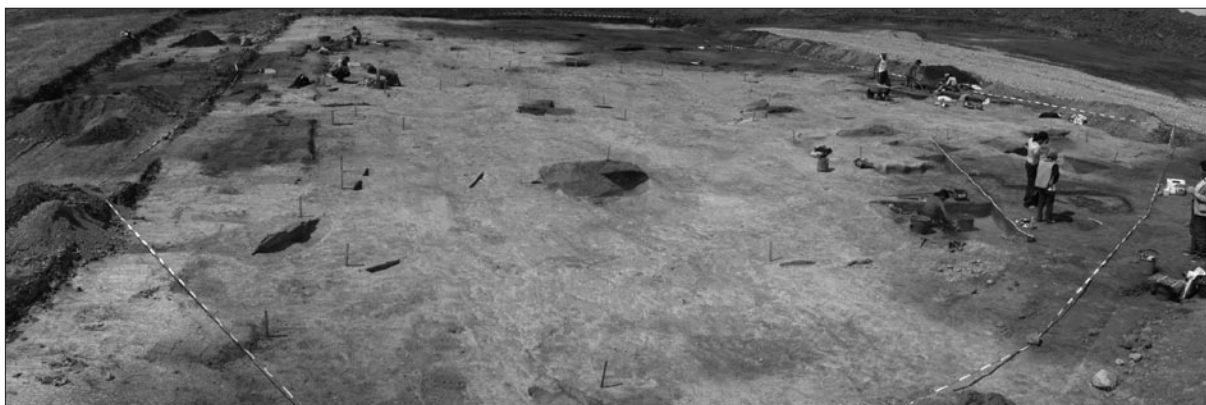

* Kolegům a spolužákům PhDr. Janu Michálkovi (* 31. 7. 1947) a PhDr. Zbyňku Sedláčkovi (* 17. 7. 1948) k jejich životním jubileím.

Obr. 2. Kolín-Štáralka 2008, plán výzkumu s objekty a kostrovými hroby KNP a KŠK (podle Vávra – Zápotocký 2016, obr. 4; doplněno)

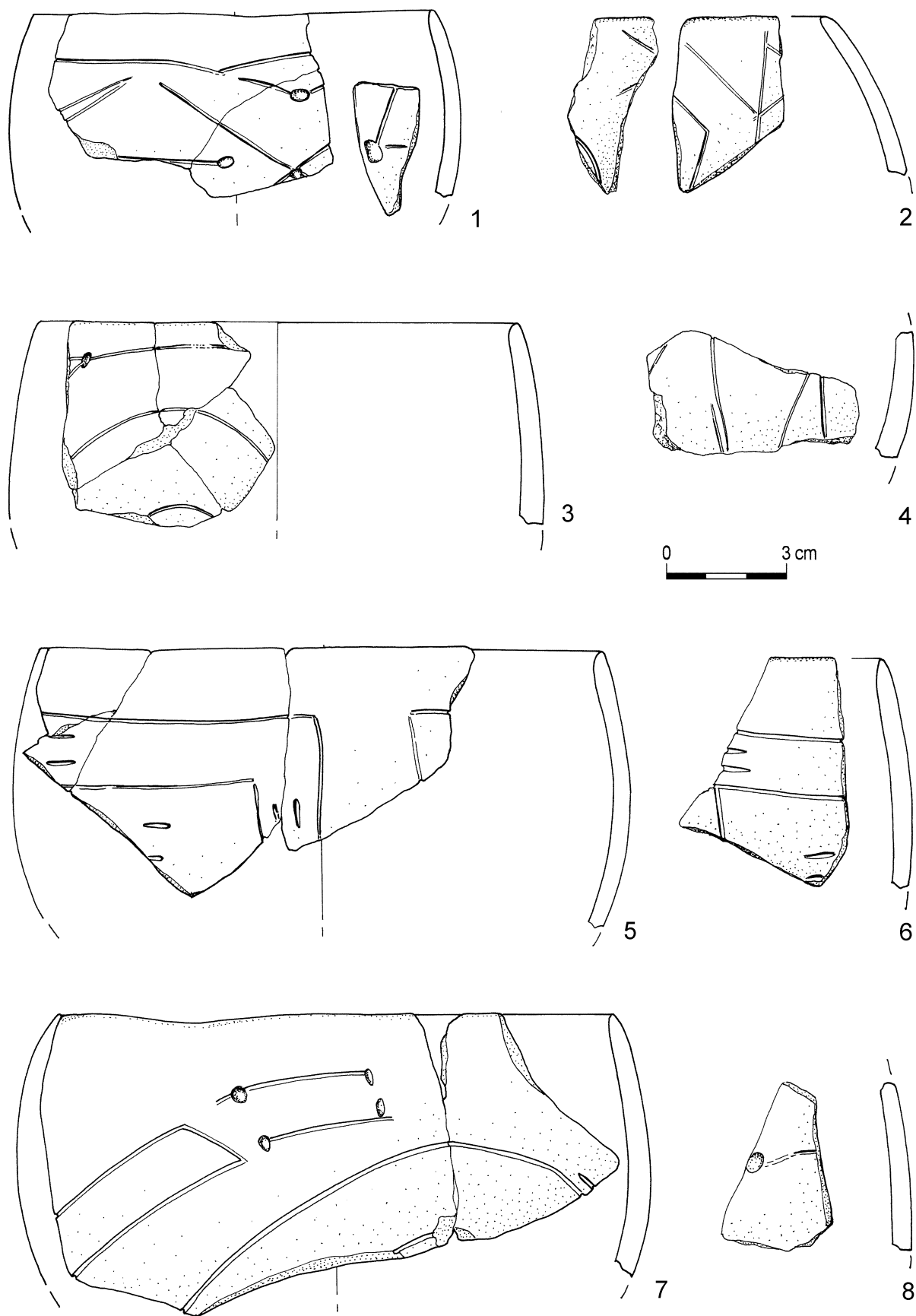
osada náleží střednímu až mladšímu stupni (LnK II/III; Pavlů *ed.* – Zápotocká 2007, 31–34). Na zdobených střepech se vyskytuje páska s rýhami či vpichy, dále řídké notové značky na křížení rytých linií, na hrubším zboží pupky, plastická žebra a nehtovité vrypy (obj. 2; obr. 5–6). Zkoumaná část sídliště v mladém neolitu prodělala delší časový vývoj a poskytla téměř všechny hlavní vývojové etapy vypíchané kultury. Menší samostatný objekt náleží starší vypíchané keramice (obj. 17; obr. 7:1), kterou z části obsahovala i velká stavební jáma LnK (obj. 1; obr. 4). Z ní pochází i antropomorfní motiv provedený pásy jemných dvojpichů na vnější stěně nádoby (obr. 7:7). Pro hruškovité tvary s malými výčnělky až oušky jsou příznačné krokvičové motivy a oběžné pásy provedené malým dvojpichem (obr. 7:2–7). Zlomky mladé vypíchané keramiky z velkého hliníku protnutého třemi řezy (obj. 2) mají odlišnou výzdobu. Nádoby jsou výrazněji profilované, mají plochá dna, přibyla zahuštěná výzdoba z pásů několikanásobných vpichů i rozpadlé pásy. Zastoupena je i technika rössenského

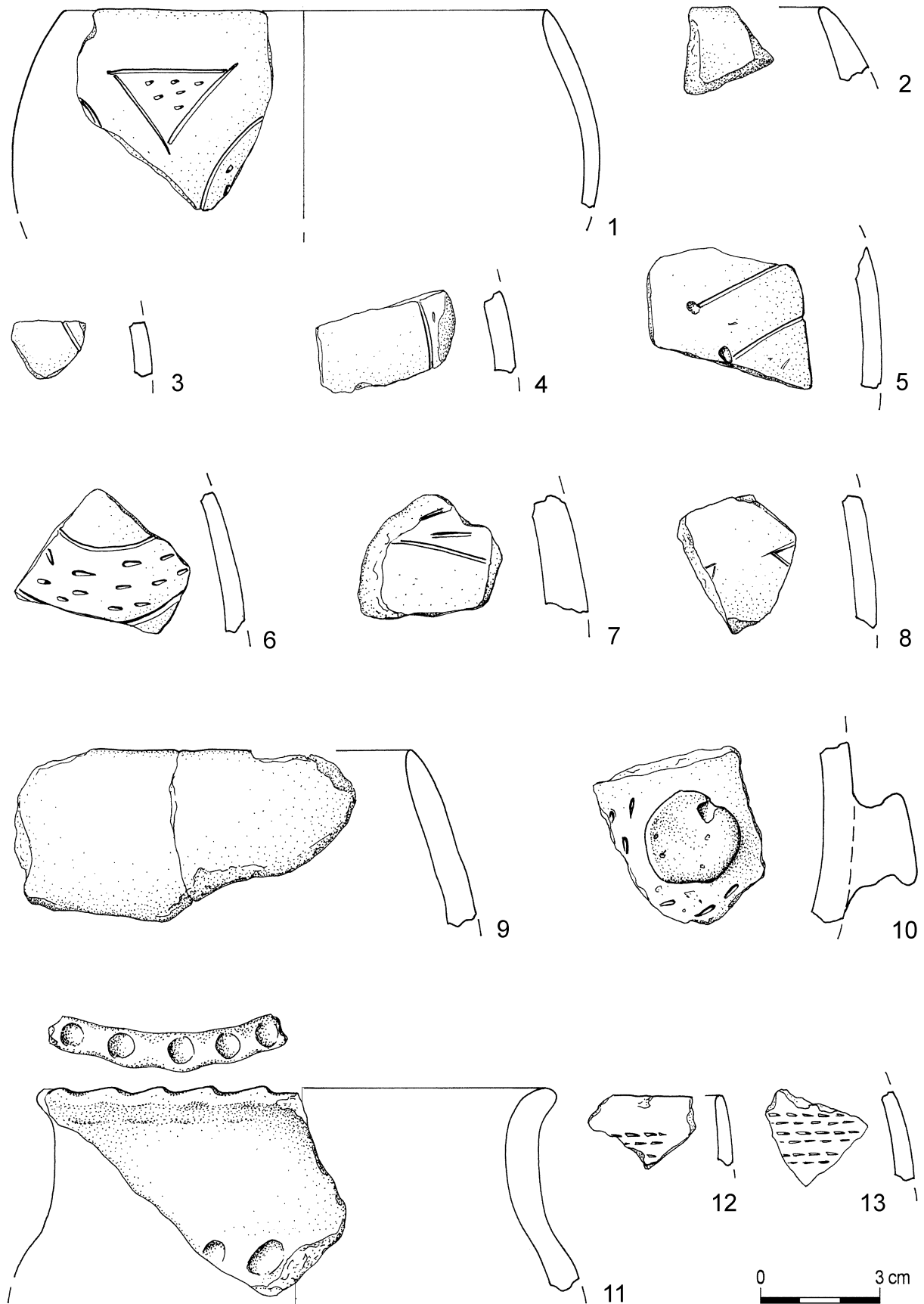
Obr. 3. Kolín-Štáralka 2008, celkový pohled na zkoumanou plochu od JV. Vzadu vpravo velký hliník (obj. 2)

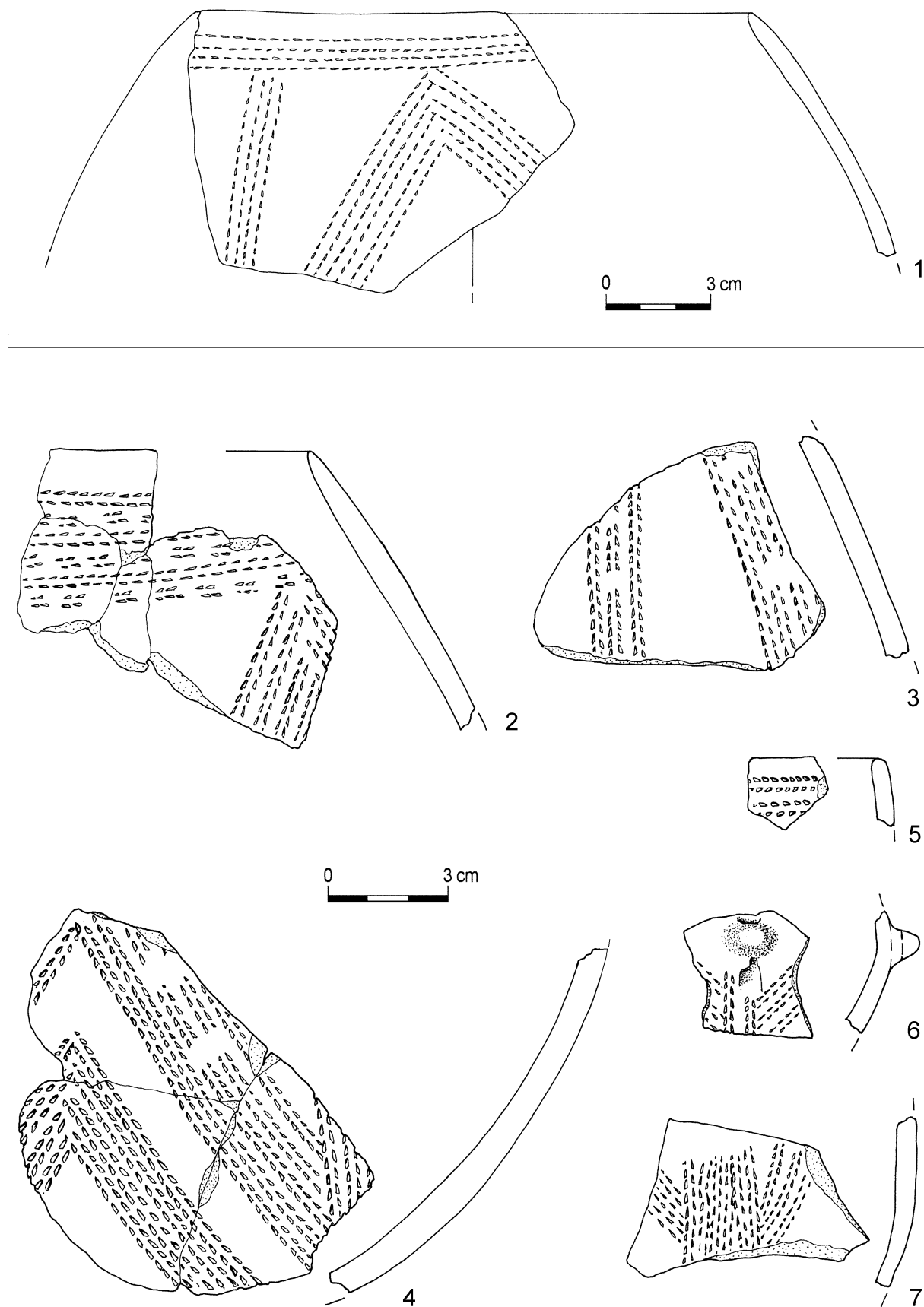
Obr. 4. Kolín-Štáralka 2008, objekt 1, stavební jáma (LnK), pohled od S

Obr. 5. Kolín-Štáralka 2008, objekt 2, hliník, keramika LnK; všechny kresby nálezů I. Vajgllová

Obr. 6. Kolín-Štáralka 2008, objekt 2, hliník; 1–10 LnK; 11–13 StK

Obr. 7. Kolín-Štáralka 2008, 1: objekt 17, JV polovina jámy, hl. 0–20 cm, okraj nádoby StK; 2–7: objekt 1, segment 17, hl. 20–40 cm, příměs StK ve stavební jámě LnK

vpichu, objevují se větší zobákovité výčnělky a pohárovitá nádoba s důlky na okraji a plecích (obr. 6:11; Pavlů – Zápotocká 2007, 38–44). Obdobné keramické zlomky se jako mladší příměs vyskytly i ve velké, částečně odkryté jámě obj. 54, kterou považujeme za stavební jámu kultury s lineární keramikou.

Časově mladší, jak částečně potvrdila i stratigrafie, pak jsou převážně mělce uložené kostrové hroby (KH 1–15), většinou rámcově zařazené do starého eneolitu (obr. 2; podrobně Vávra – Zápotocký 2016). Šest z nich, datovaných nádobami a dalšími hrobovými přídávky, lze spolehlivě zařadit do baalberského stupně kultury nálevkovitých pohárů a ostatní jen pravděpodobně (s výjimkou KH 3). Na odkryté části zdejšího většího pohřebiště mírně převažovaly dětské pohřby nad pohřby dospělých (Beran–Cimbůrková 2016). Pohřební aktivitu ze závěru eneolitu pak ještě připomíná hrob kultury se šňůrovou keramikou (KH 3; Vávra – Zápotocký 2016, 642–644). Pro původní překrytí hrobů mohylami může snad svědčit jejich dnešní mělké uložení a náznak umístění v pásech. Nejbližší sídlištní objekty KNP jsou nově uváděny z kolínského obchvatu v poloze VIIIA (U císařské silnice), tedy JV od našeho výzkumu ve vzdálenosti 300 m a o 10 m výše po svahu (obr. 1:5; Dufek et al. 2016, 936). Mohlo by se jednat o jednu ze sídelních buněk kultury nálevkovitých pohárů v povodí Nebovidského potoka, která nezaplavovanou labskou terasu využila na větší pohřebiště.

Největší zjištěný zahloubený objekt č. 2 zůstal zřejmě otevřený dlouhou dobu. Kromě zlomků lineární a mladé vypíchané keramiky obsahoval i mladší příměs doloženou tunelovým uchem s hustě kladenými žlábkami a obdobná výzdobná technika se vyskytla ještě na jednom zlomku nádoby. Předběžně je klademe do eneolitické badenské kultury.

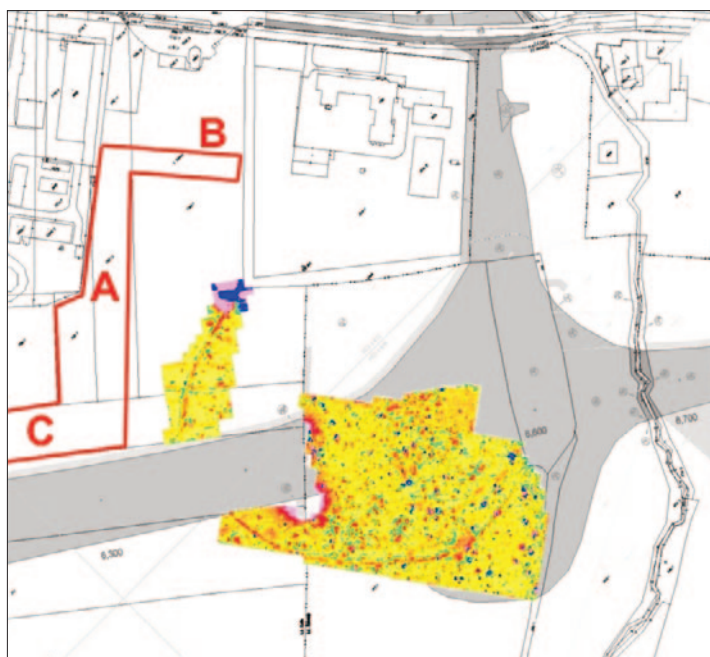
Předpokládáme, že nejmladším sídlištním objektem na zkoumané ploše byla ve starší době bronzové jáma A (sonda 1, retenční nádrž), z níž pochází ojedinělý stěp únětické kultury.

Kolín-Štárlka 2011, KOPOS, Havlíčkova ulice, ppč. 1767/1–2, 1769/2, trať U sokola (západně od bodů S-JTSK 686661/1059296 a 686822/1059413; 205–213 m n. m.).

Jižně od kolínské Havlíčkovy ulice a JZ od továrny MANAG se nejvýše ve sledovaném území nacházejí skladové prostory průmyslového podniku KOPOS. Neolitické sídlištní objekty v nich podchytila v r. 2007 R. Šumberová (2010). Jednalo se o tři jámy kultury s vypíchanou keramikou.

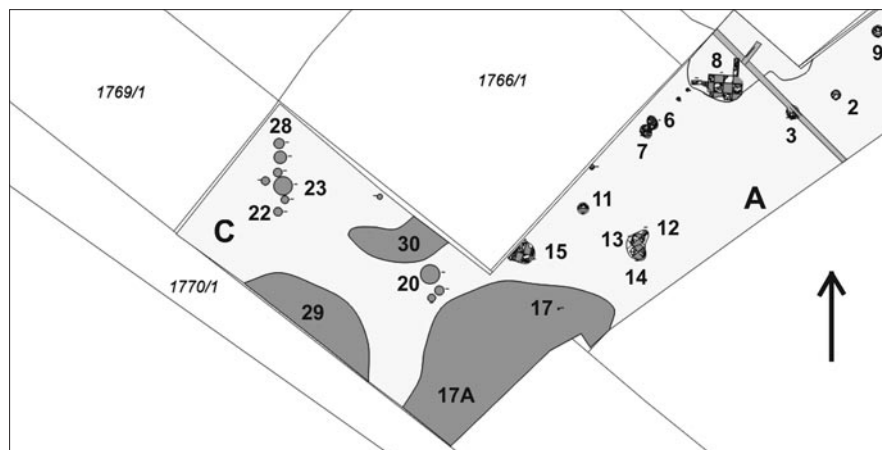
Jižně a JV odtud poté od r. 2008 nad levým břehem Nebovidského potoka s návrším v trati U císařské silnice probíhala rozsáhlá záchranná akce na obchvatu Kolína (plocha VIII; ARÚ AV ČR). Připomeňme, že geofyzikálním průzkumem R. Křivánka a plošnou záchrannou akcí v zakládané křižovatce byla z neolitu doložena vedle méně zastoupených nálezů lineární keramiky též jižní část hrotitým příkopem ohrazeného velkého areálu. Uvnitř i vně se vyskytovaly objekty s nálezy staršího až mladého stupně kultury s vypíchanou keramikou a zřejmě importované zlomky protolengyelské keramiky a mimo jiné i radiolaritová štípaná industrie (Dufek et al. 2016, 937, obr. 3 a 4). Z eneolitu pak zde bylo odkryto několik objektů kultury nálevkovitých pohárů a badenské kultury. V mladších obdobích byl tentýž sídelní areál využíván v mladší až pozdní době bronzové, době halštatské až laténské a potoční niva poskytla nálezy z doby římské (Šumberová a kol. 2012; Dufek et al. 2016, 936).

Náš záchranný výzkum z r. 2011 v trati U sokola se uskutečnil mezi zářezem silničního obchvatu a Havlíčkovou ulicí při dalším rozšiřování venkovního skladu KOPOS (dříve KABLO Kolín) na ploše 7650 m² (obr. 1:2; Vávra 2016). Na mírném sprašovém svahu nakloněném k SV k Havlíčkově ulici s převýšením 8 m a k labské nivě jsme sledovali tři navzájem propojené úseky (plochy A–C, obr. 8). Pozitivní zjištění poskytly plochy A+C.

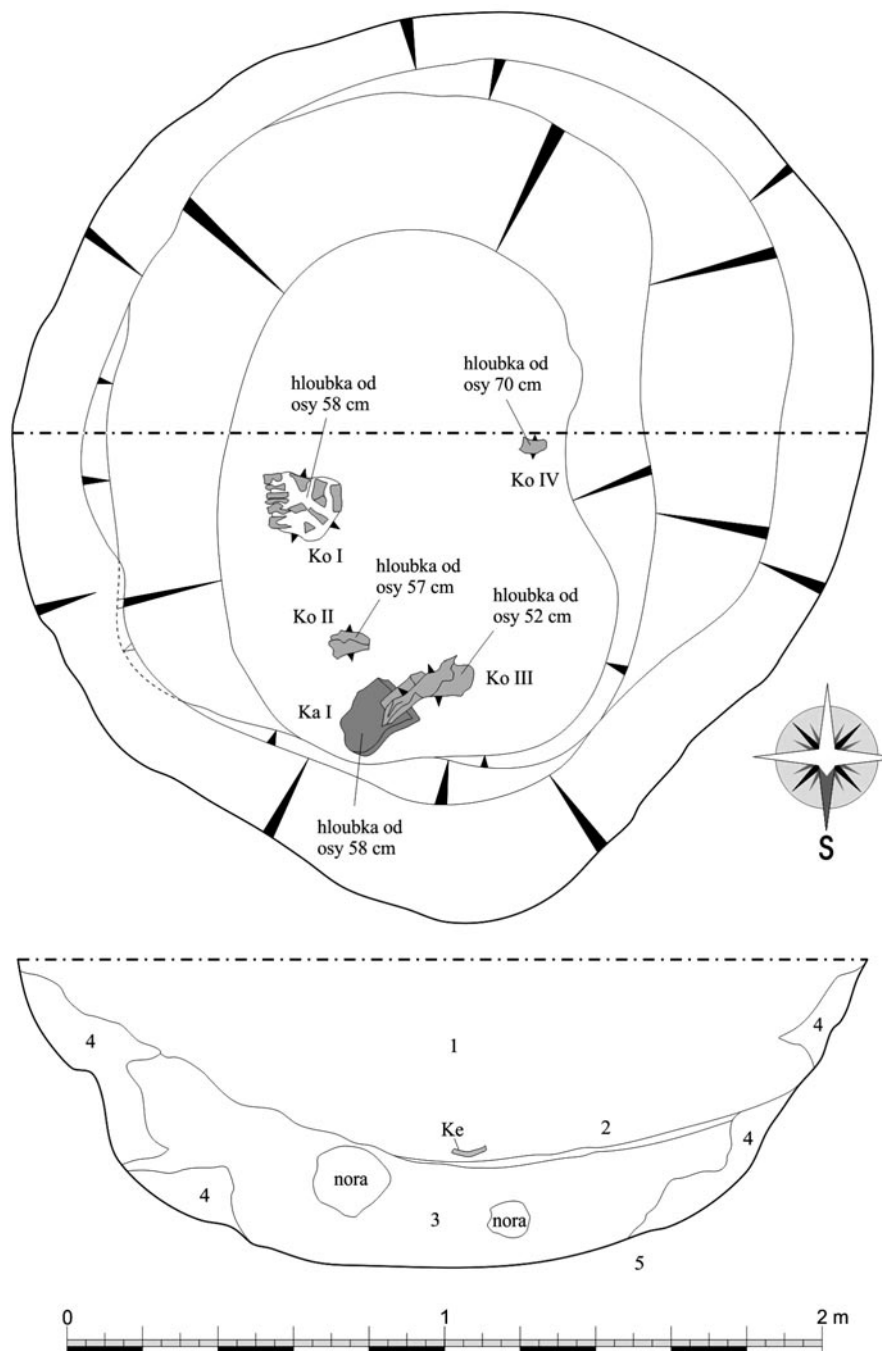
Obr. 8. Kolín-Štárlka 2011. Geofyzikální plán „rondelové“ stavby na ploše VIII (výzkum ARÚ AV ČR, R. Křivánek) se skicou skrývky na skladové ploše KOPOS

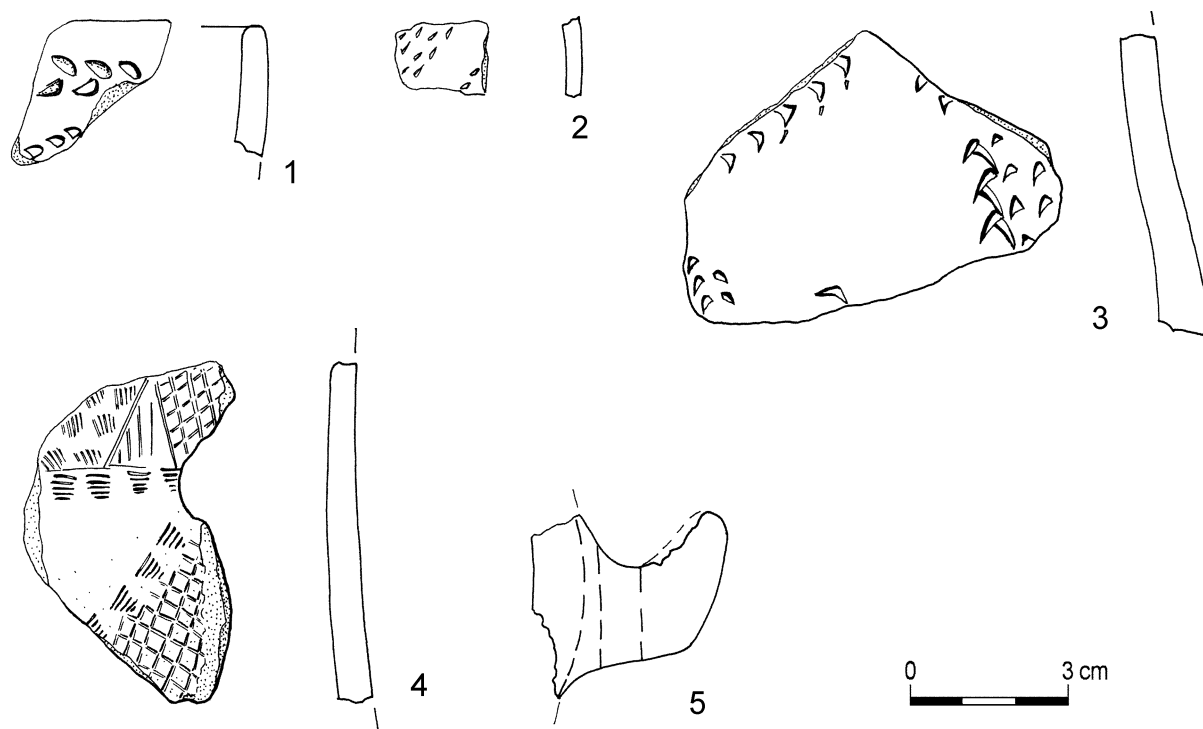
Obr. 9. Kolín-Štáralka 2011, plán výzkumu na horní části svahu, plocha A+C

Obr. 10. Kolín-Štáralka 2011, plocha A, objekt 9, jáma, půdorys a profil.

Popis vrstev: 1. tmavě hnědá písčitojílovitá hlína, drobký a malé skvrny okrové spraše, drobký mazanice; 2. šedočerná jílovitá hlína, drobký uhlíků (3 %); 3. středně šedohnědá písčitojílovitá hlína, malé čochy okrové spraše (15 %), drobký a malé fragmenty mazanice (2 %), drobký uhlíků (3 %); 4. šedookrová písčitojílovitá hlína, drobký uhlíků (1 %); 5. podloží: okrová spraš

Obr. 11. Kolín-Štáralka 2011, plocha A, objekt 9, jáma, keramika StK

Obr. 12. Kolín-Štáralka 2011, plocha A, objekt 6, jáma (StK), segment 4, řez výplní se spálenou vrstvou, od V

Ve spodní části plochy A stejně jako v nejnižší úzké ploše B určené pro prodloužení vlečky se pod ornici vyskytovaly nahnědlé splachové hlíny. Na jejich povrchu jsme původně pozorovali náznaky kúlových jamek, jejichž existenci poté ověřovací řezy vyloučily. Do dolního úseku plochy A byla do podloží zapuštěna kruhová nádrž. V předstihu před hloubením základů jsme u ní zjistili skrývkou silně poškozený zřejmě žárový hrob (obj. 1, nedatován). Spočíval ve zmíněné nahnědlé vrstvě o mocnosti cca 40 cm, která byla na profilu nádrže nejvýše. Níže se vyskytovala vrstva hnědookrové sprašové hlíny (20 cm), která překrývala tmavší hnědou vrstvu staršího půdního horizontu o síle 20 cm. Teprve pod ní byla okrová podložní spraš.

Po dohodě s investorem se na nejvyšší ploše C vybírání podchycených objektů neuskutečnilo. Zjištěné sídlištní struktury byly na povrchu zaměřeny (obj. 17A-30; obr. 9), poté zakryty geotextilií a uvolněny pro stavbu nové skladové plochy.

Na plochách A+C jsou doloženy sídelní aktivity převážně z mladého neolitu. Do mladého stupně kultury s vypíchanou keramikou klademe objekty č. 3, 6-10, 13-14 (obr. 9). V jednom případě byl střed výplně jámy výrazně prohořelý (obj. 6; obr. 12). Jako příměs se ve třech objektech ojediněle vyskytovaly zlomky lineární keramiky (obj. 6, 9, 20).

Naposledy jsme v květnu r. 2012 na SV okraji výrobního závodu mezi železniční vlečkou a nově vybudovanou nádrží registrovali poslední sídlištní tmavý zřejmě neolitický objekt č. 31.

Celkem jsme v letech 2011–2012 zachytili na 32 zahloubených objektů. Nejčetnější z nich byly sídlištní jámy menších rozměrů (23×) a dvě z nich pokládáme za zásobní (obj. 6, 11). Kůlové jamky se vyskytly pouze dvě (obj. 4, 5). Velké objekty s nepravidelně zvlněným dnem považujeme za hliníky (obj. 8, 15, možná nevybraný obj. 30). Nejasná zůstává funkce nezkoumaných největších tmavých zahloubených ploch (obj. 17A, 29), u kterých se nepodařilo zjistit jejich hloubku. Jedná se o velké hliníky nebo přírodní deprese. Obdobné prohlubně se vyskytovaly jižně od našeho areálu v trase obchvatu na ploše VIII B, kde je protnulá sítě řezů (*Dufek 2014*, obr. 7a; 9).

Sídlištní objekty podchycené na nové skladové ploše KOPOS náležejí vypíchané keramice a v získaném nálezovém souboru převažuje její mladý stupeň, v němž se společně s kolkováním vyskytuje i mřížkování (obj. 9, obr. 11:4; IVA–IVb fáze StK; *Pavlu – Zápotocká 2007*, 43–44).

Datování dvou žárových hrobů zůstává otevřené. Z prvního se spodek nádoby s drobnými přepálenými kostmi nešťastnou shodou okolností nezachoval (obj. 1) a druhý z nich obsahoval jen spálené kostičky v malé jamce (obj. 17) na povrchu velké tmavé plochy (obj. 17A).

Na svahu východně od naší nejvyšší odkryté plochy se nacházelo velké příkopovité ohrazení mladoneolitického stáří (plocha VIIIa kolínského obchvatu) a námi zachycené neolitické sídlištní objekty pocházejí z jeho těsného předpolí (obr. 8). Svým umístěním a datováním úzce souvisejí s vývojovými etapami velkého sídelního areálu mezi Polepským a Nebovidským potokem.

Severozápadní zatím neodkrytá část rozsáhlé, takzvané předrondelové stavby probíhá na dosud nezastavěném pozemku v majetku KOPOS v sousedství naší plochy (k. ú. Kolín, ppč. 1767/2). Rozšiřování továrny tímto směrem nezbytně vyvolá další archeologický výzkum.

NEBOVIDY 2009–2010

Záchranné výzkumy na severním okraji k. ú. Nebovidy proběhly na dvou stavbách v letech 2009–2010. Oba pozemky se nacházejí východně od císařské a pozdější státní silnice na Čáslav, která od Štáralky směrem k centru Kolína přechází do již zmiňované Havlíčkovy ulice. Staveniště najdeme na dnešním pravobřeží Nebovidského potoka. Mírně svažité terén klesá od silnice k V po terénní hranu nad Hořanským (Libenickým) potokem a labskou nivou. Na bývalém poli mělo být v průběhu 50. let 20. století vojenské cvičiště a polohu částečně poškodily rýhy meliorace. Neprozkoumáno zůstává pole mezi pozemky autosalonu a Inzertbusu (ppč. 615/1). Přílehlé okraje obou stavenišť byly silně podmáčené, neboť se zde dříve vyskytoval malý zaniklý přítok Hořanského potoka zaznamenaný na geologických půdních mapách.

Nebovidy 2009, autosalon VAŇKÁT, ppč. 616/1, st. 410 (mezi body S-JTSK 686153/1059808, 686068/1059767, 686026/1059848, 686111/1059891; 200–206 m n. m.).

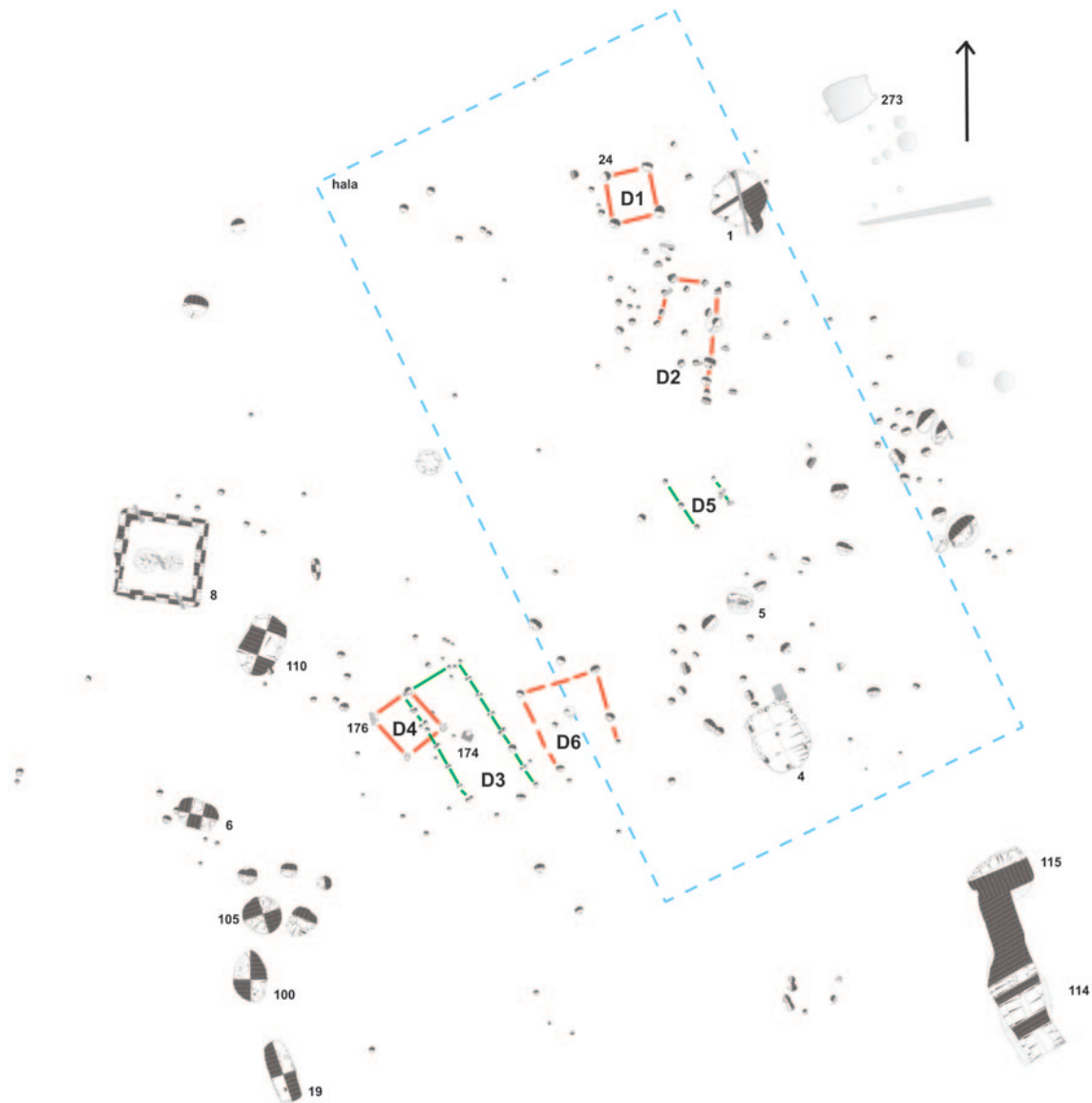
Na staveništi AUTO DESIGN VAŇKÁT, s. r. o., probíhal záchranný výzkum na ploše 8740 m² v r. 2009 (obr. 1:3). Před odebráním mírného svahu mezi čáslavskou silnicí a poslední labskou terasou jsme odkryli a rozlišili dvě sídlištní komponenty z mladšího pravěku a jednu blíže nedatovatelnou komponentu pohřební. Náznaky ještě staršího (neolitického) osídlení polohy zřejmě představují ojedinělé zlomky štípané industrie ze silicítů glacienních sedimentů. Část sídliště lidu s lineární keramikou jsme poté v r. 2010 sledovali na staveništi haly pro Inzertbus (viz dále; obr. 1:4).

Na staveništi autosalonu bylo odkryto celkem 285 zahloubených objektů. Sídlištního charakteru z toho bylo 280 objektů, další souvisely s ojedinělými kostrovými a žárovými pohřby (*Vávra – Šťastný – Beran-Cimbůrková 2015a*).

Na skryté ploše jsme rozlišili šest základů nadzemních staveb, z nichž dvě čtvercové klademe do laténského období (domy D1, D4, oba shodně rozměry 4,2 × 4,4 m) a do stejné doby jsme zařadili i větší shluk kůlových jamek s mazanicí, které se nacházejí v místě označeném jako dům D2, jehož půdorys nelze zatím spolehlivě stanovit. Předpokládaná podélná stavba je orientována SV–JZ o minimálních rozměrech 9,4 × 4,8 m (obr. 13).

Na ploše s domy D1 a D2 a poté k východu (po zemnici z mladší doby římské – obj. 1) se v tmavém slabě narůžovělém podorničí vyskytovalo značné množství hrudek mazanice z naorávaných kůlových jamek, které tvořily základy laténských nadzemních staveb a jejichž spálené podlahy zničila dlouhodobá orba (obj. 24 KJ; obr. 14). Některé mazanice vyplněné středy kůlových jamek rovněž obsahovaly větší zlomky mladé laténské keramiky. Po skrývce jsme se v tmavém podloží západně od domů D1 a D2 naopak setkali s našedlými půdorysy dalších kůlových jamek.

Čtvercovou stavbu D4 vymezovala čtveřice většinou šikmých a hlubších kůlových jamek opět s hrudkami mazanice (obj. 170 KJ, 177 KJ, 196 KJ; d. laténská). Poslední kůlová jamka byla svislá (obj.

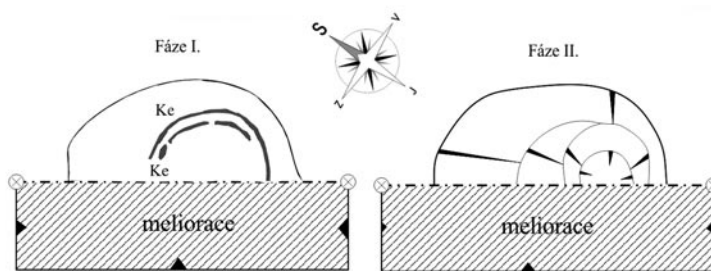
Obr. 13. Nebovidy 2009, plán výzkumu s rekonstruovanými domy D1–D6 (červeně – d. latéská; zeleně – d. římská/d. stěhování národů)

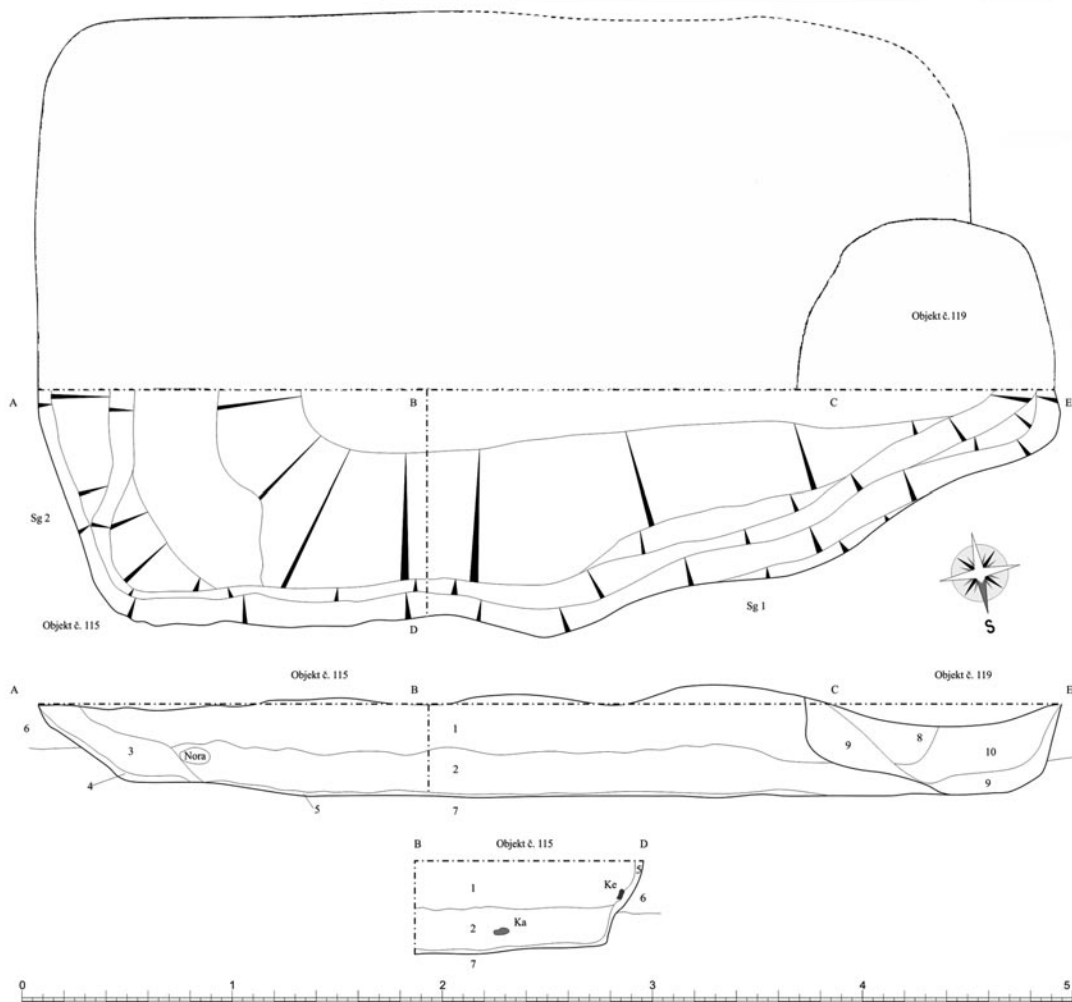
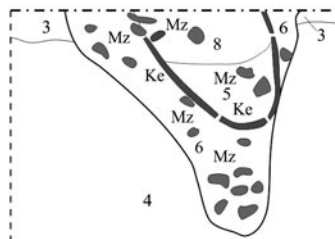
Obr. 14. Nebovidy 2009, objekt 24. Rohová jamka domu D1 vyplněná mazanicí (d. latéská), profil, od JZ. Přebíráno do tmavé podložní vrstvy

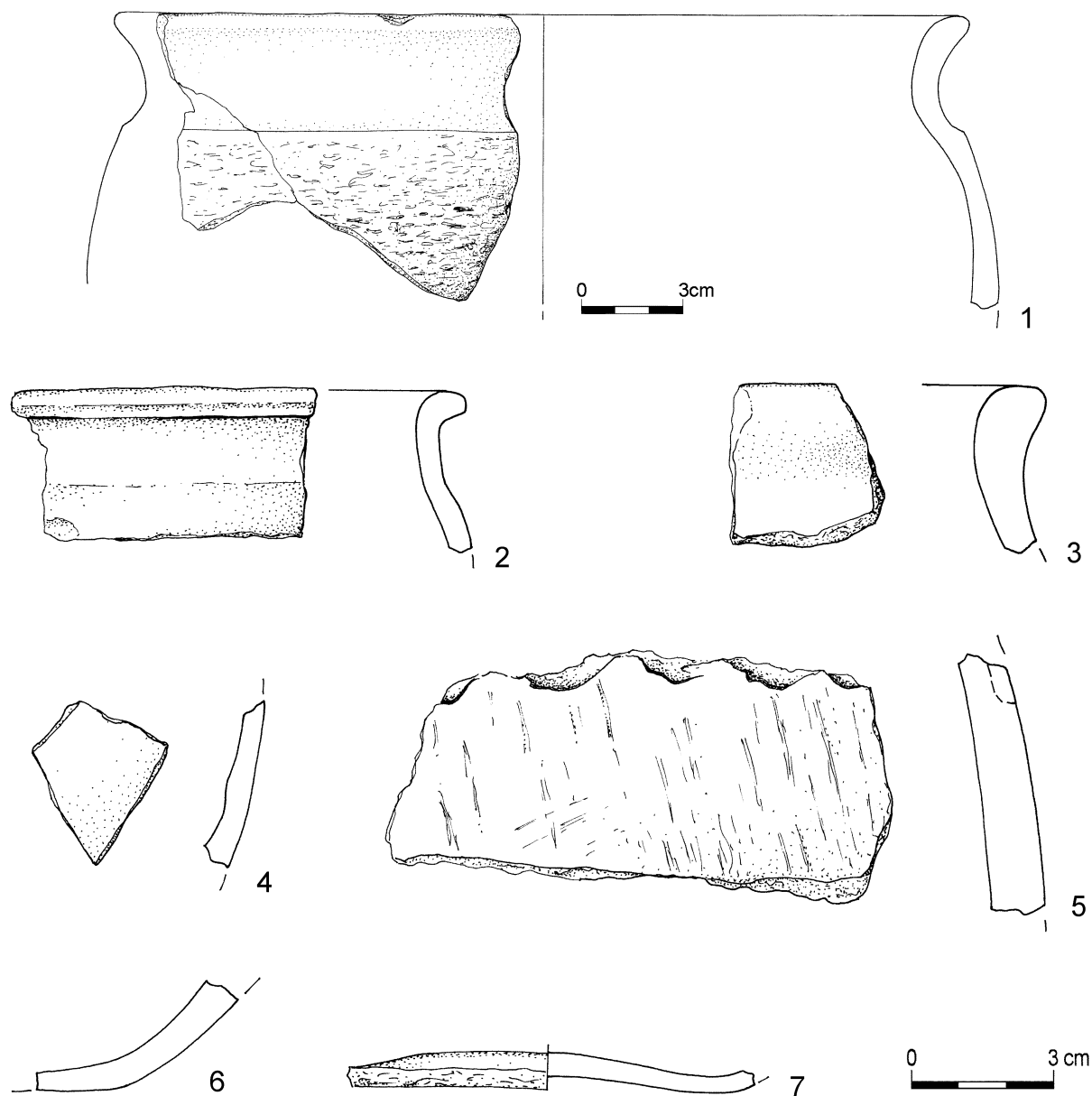
Obr. 15. Nebovidy 2009, objekt 176 (dům D4), profil kùlové jamky s mazanicí a šikmou nádobou (d. latéská). Porušeno rýhou meliorace, od JZ

Obr. 16. Nebovidy 2009, objekt 176, rohová jamka domu D4 s mazanicí a šikmou velkou nádobou, půdorys a profil. Popis vrstev: 3. podloží: hnědookrový zahliněný jíl; 4. podloží: žlutohnědý jíl; 5. tmavě šedá jílovitá hlína, 20 % drobků a malé fragmenty mazanice, 0,5 % uhlíky; 6. šedohnědá jílovitá hlína, 30 % drobků a malé fragmenty mazanice; 8. tmavě šedá jílovitá hlína, 10 % mazanice

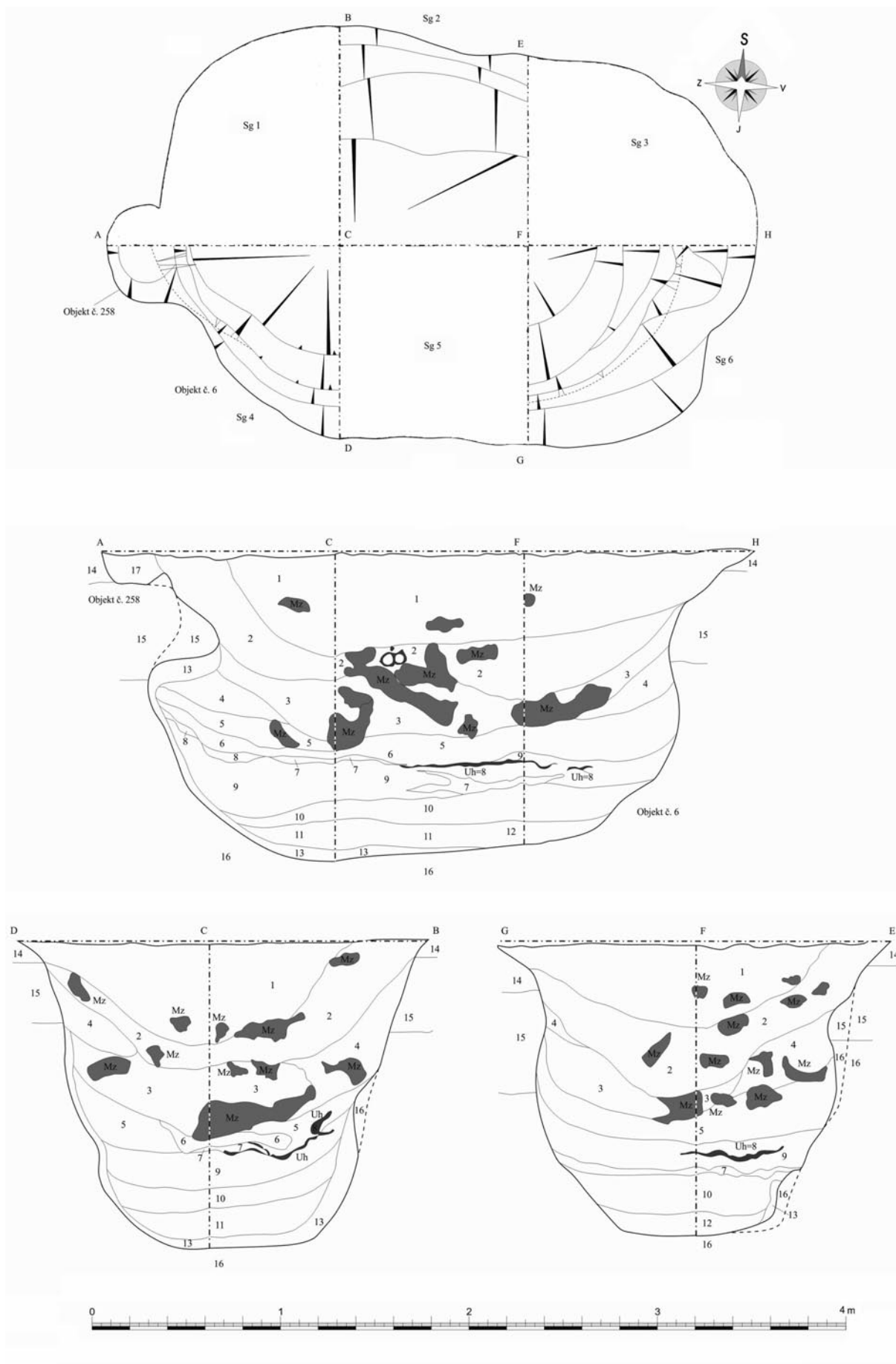

Obr. 17. Nebovidy 2009, objekt 115, zemnice, d. latéská, půdorys a profily. Popis vrstev: 1. středně hnědošedá jílovitá hlína se skvrnkami žlutošedého jílu, 1 % drobků mazanice, 2 % uhlíky – drobty; 2. středně šedohnědá jílovitá hlína s ččkami žlutošedého jílu, nahodile uhlíky – drobty; 3. tmavě šedohnědá jílovitá hlína s ččkami žlutošedého jílu, nahodile uhlíky – drobty; 4. tmavě šedohnědá jílovitá hlína promíchaná se žlutošedým jílem; 5. středně šedohnědá jílovitá hlína promíchaná se žlutošedým jílem; 6. podloží: hnědookrový hlinitý jíl; 7. podloží: žlutošedý jíl; **objekt 119**, mladší jáma; 8. středně hnědošedá jílovitá hlína promíchaná se žlutošedým jílem; 9. středně hnědošedá jílovitá hlína se skvrnkami žlutošedého jílu, 2 % uhlíky – drobty; 10. středně hnědošedá jílovitá hlína s ččkami žlutošedého jílu, 2 % uhlíky – drobty

Obr. 18. Nebovice 2009, objekt 115, zemnice, d. laténská, keramika

Obr. 19. Nebovice 2009, objekt 6, pec, d. laténská/římská, půdorys a profily. Popis vrstev: 1. středně hnědá jílovitá hlína, 20 % mazanice (drobty, malé a střední fragmenty); 2. středně hnědá jílovitá hlína, 40 % mazanice (drobty, malé a střední fragmenty); 3. středně hnědá prachová jílovitá hlína, 50 % mazanice (střední a velké fragmenty), nahodile drobty uhlíků; 4. šedookrový zahliněný jíl, 30 % čocky a skvrny mazanice; 5. tmavě hnědá prachová jílovitá hlína, 20 % drobty a proplátky mazanice vrstvy, 20 % drobty uhlíků; 6. světle šedobílá prachová až popelavá vrstva, kyprá, 10 % drobty mazanice; 7. středně hnědá prachová hlína, 10 % drobty uhlíků; 8. uhlíkatá vrstva; 9. šedookrový zahliněný jíl, 40 % drobty, čocky a skvrny mazanice vrstvy; 10. žlutošedý jíl, 20 % drobty, čocky mazanice vrstvy; 11. světle hnědý jílovitý písek, kyprý, 30 % skvrny středně hnědého jílovitého písku; 12. tmavě šedohnědý zahliněný jíl, 20 % drobty a malé fragmenty mazanice, četné uhlíky; 13. cihlově oranžový slínovcový jíl, žárem propálený; 14. podloží: hnědookrový hlinitý jíl; 15. podloží: žlutošedý jíl (slín); 16. podloží: žlutošedý jíl (slínovec); 17. obj. 258: šedohnědá jílovitá hlína promíchaná vr. 14 (hnědookrový hlinitý jíl)

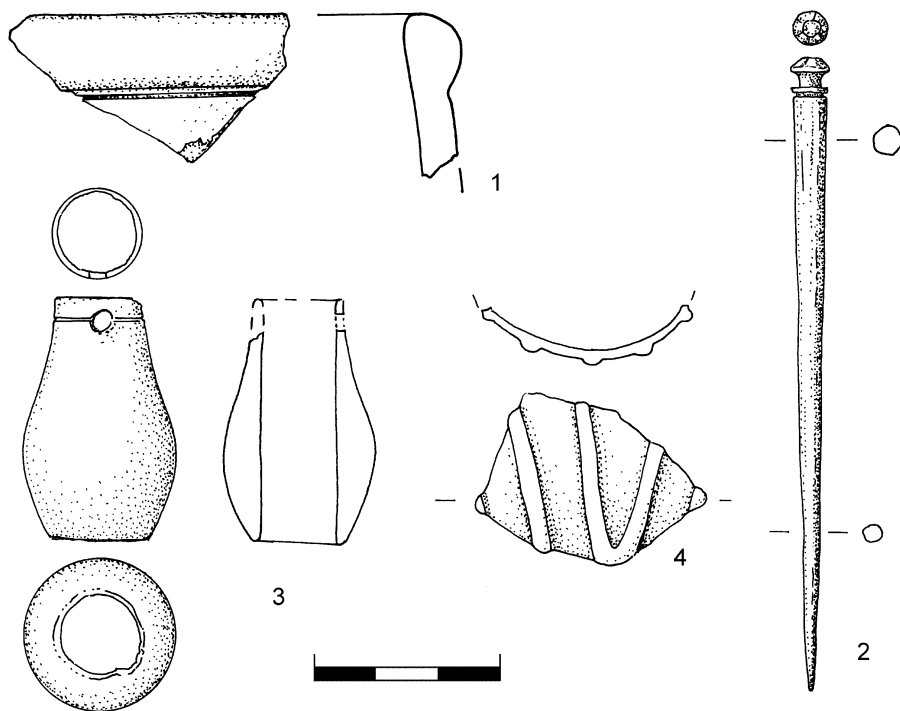

Obr. 20. Nebovidy 2009, objekt 6, celkový pohled na zahlobenou pec (d. římská/latéská), od V

Obr. 21. Nebovidy 2009, objekt 6, velké hroudy mazanice v řezu peci a s propálenou stěnou u dna

Obr. 22. Nebovidy 2009.
1 – zlolek terry sigillaty (skryvka u obj. 1); 2, 3 – kostěná jehlice a násadka (obj. 4); 4 – zlolek skleněné nádoby (obj. 4)

176 KJ; obr. 15–16) a obsahovala šikmou spodní část velké nádoby vyplněnou mazanicí, která se v jamce vyskytovala i mimo nádobu. Jamku z jedné poloviny poškodila rýha meliorace.

Za torzo další latéské stavby považujeme lichoběžníkovitý půdorys D6 o rozměrech 7 × 5,2/6,6 m orientovaný delší osou SSZ–JJV.

Doklady po zničujícím ohni jsme zaznamenali v latéských kúlových jamkách, vyskytovaly se i v zemnicích (obj. 100 – propálená vrstva na dně; obj. 19, 110, 115 – mazanice a uhlíky; Vávra – Šťastný 2011, obr. 42) a v dalších jámách (obj. 105, 109). Nejvýrazněji jsme jej pozorovali v oválné hluboké jámě s propáleným dnem a stěnami. Výplň obsahovala hroudy mazanice (obj. 6; obr. 19–21). Získali jsme z ní jen velmi málo datovatelných keramických zlomků a ty navíc pocházejí z její horní – nejmladší – výplně. Jedná se o střepy zdobené rytými liniemi z doby římské. Zhruba obdobný tvar a shodně vypálené stěny měla jáma z jihočeských Přešťovic (obj. 1/08) považovaná za pec a zařazená do časné doby římské (Salač ed. 2008, příl. 3, obr. 2a–b). V případě objektu č. 6 z Nebovid nevyklučujeme, že byl starší, zanikl spolu se sídlištěm v době latéské a ojedinělé nálezy získané při jeho povrchu jej nemusí spolehlivě datovat.

Na základě uvedených indicií předpokládáme, že zdejší latéskou osadu postihl velký požár. A nejen to, ve výplni objektů se navíc vedle zvířecích kostí, vyskytuje přinejmenším jednou i zlolek lidské lebky (obj. 19).

Na jižním okraji staveniště jsme zachytili 13 m dlouhý úsek mělké podélné deprese s plochým až mírně zvlněným dnem (max. šíře 3,88 m, hl. od povrchu 70 cm), která probíhala po vrstevnici a zasahovala k JV na sousední nezkoumaný pozemek. Na základě nálezů keramiky je datována rovněž do mladší doby laténské. Když vyloučíme, že se jedná o pozůstatek staré úvozové cesty, můžeme ji interpretovat jako mělký příkop (obj. 114, obr. 13; *Vávra – Šťastný 2011*, obr. 41). Na severním okraji byla zakončena laténskou zemnicí (obj. 115; vybrána S polovina; obr. 17; 18), jejíž západní okraj porušila menší blíže nedatovaná jáma (obj. 119, bez nálezů).

V laténské keramice převažují zdrsněné soudkovité nádoby doprovázené dovnitř zataženými okrají mís (obr. 18; LT C2–D1) obdobně jako v jámě č. 20 z Nových Dvorů na Kutnohorsku (*Šumberová – Valentová 2011*). Ojedinele jsme zaznamenali zlomek větší železné spony a část modrého skleněného náramku.

Dvě dlouhé stavby (D3, D5) vymezené kúlovými jamkami jsou mladší. Obdélná stavba D3 (zachované rozměry 13,2 × 5,4 m; obr. 13) se kříží se starším čtvercovým domem D4 (4,2 × 4,4 m; d. laténská). Základy delších stěn domu D3 tvořily převážně dvojice malých kúlových jamek. Uprostřed této stavby se nacházela jamka se spodkem větší nádoby, v níž byl shluk střepů z malého hrnce zdobeného na výduti řadou prstových důlků (obj. 174). Esovitý profil hrnce a jeho výzdoba by měly datovat celý dům od pozdní doby římské po dobu stěhování národů (C3–D1). Za pravděpodobně stejně starou nadzemní stavbu považujeme užší torzo domu D5 (4,6 × 3,4 m), která je s domem D3 rovnoběžná.

Ve východní části staveniště jsme odkryli tři větší zahloubené objekty, které sloužily jako zemnice. Z úrovně skrývky u severní stěny zhruba okrouhlé zemnice (obj. 1) pochází zlomek okraje mísy terry sigillaty (Drag. 37, určil J. Halama; obr. 22:1). Na opačné straně se v těsném sousedství zahloubeného objektu nacházelo ploché topeniště hliněné pece (obj. 2; obr. 23–25). Jiná téměř obdélná zemnice (obj. 4) prozkoumaná úplně poskytla větší části nádob (obr. 26–28), další zlomek stěny terry sigillaty s reparačním otvorem, dva soustružené kostěné předměty (jehlice a dutá „násadka“; obr. 22:2,3) a úlomek skleněné nádoby se žebrovou výzdobou (obr. 22:4). Keramiku z obou zkoumaných zemnic zdobenou rytím, četnými řadami až pásy převážně nehtových vrypů a jemným kolkováním uspořádaným do meandrovitého motivu datujeme na rozhraní starší a mladší doby římské (B2–C1; obr. 24–25; 28). Pod cestou za halou zůstala nevybrána ještě jedna zemnice (obj. 273).

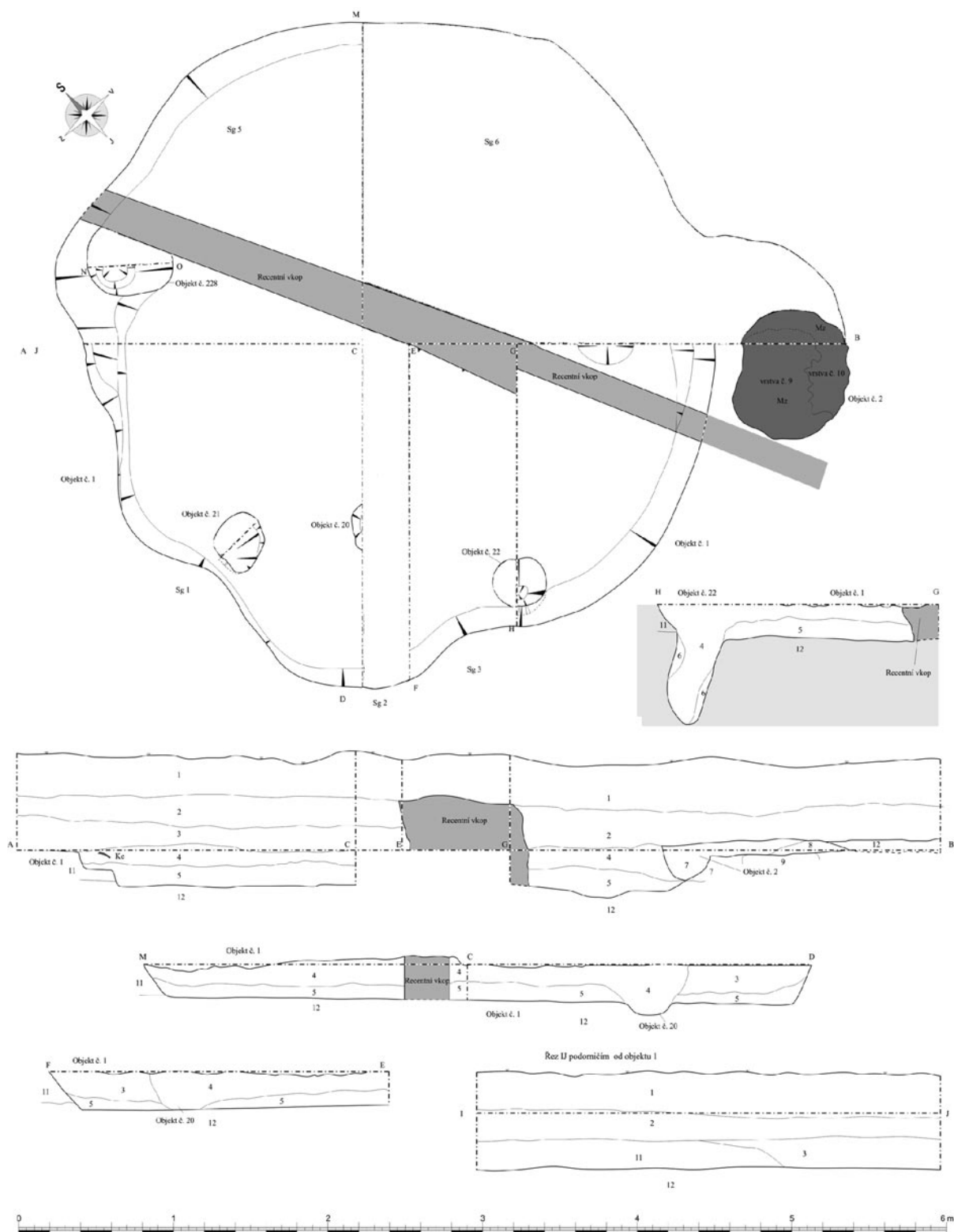
Železářská struska se vyskytla celkem ve čtyřech malých jamkách. Z nich do doby laténské náleží jedna (obj. 207) a ostatní nejsou datovány keramikou (obj. 243, 246, 247). Nevylučujeme, že se jedná o spodní části hutnických výrobních zařízení. Větší hrouda strusky poté pochází i ze zemnice z mladší doby římské (obj. 4). Na jejím dně hrouda zakrývala povrch kúlové jamky (obj. 30 KJ). Je pravděpodobné, že se obyvatelé obou osad věnovali na stejném místě hutnické a železářské výrobě. Za zdroj rudy mohli využívat železité konkrce ze zdejšího geologického podloží.

Na odkryté ploše byly vedle sídlištních objektů navíc zachyceny tři hroby, dva kostrové a jeden žárový. V samostatném kostrovém hrobě (obj. 5) spočíval v obdélné jámě natažený lidský skelet K1 dospělého muže (*Vávra – Šťastný 2011*, obr. 45). Z výplně pocházejí malé střepy pravěké keramiky a ojedinele dva kusy štípané industrie ze silicitu glacienních sedimentů (zlomek čepelky a odštěpek). V jámě zachycený shluk mazanice (obj. 225) zřejmě pochází ze starší kúlové jamky poškozené při hloubení hrobové jámy.

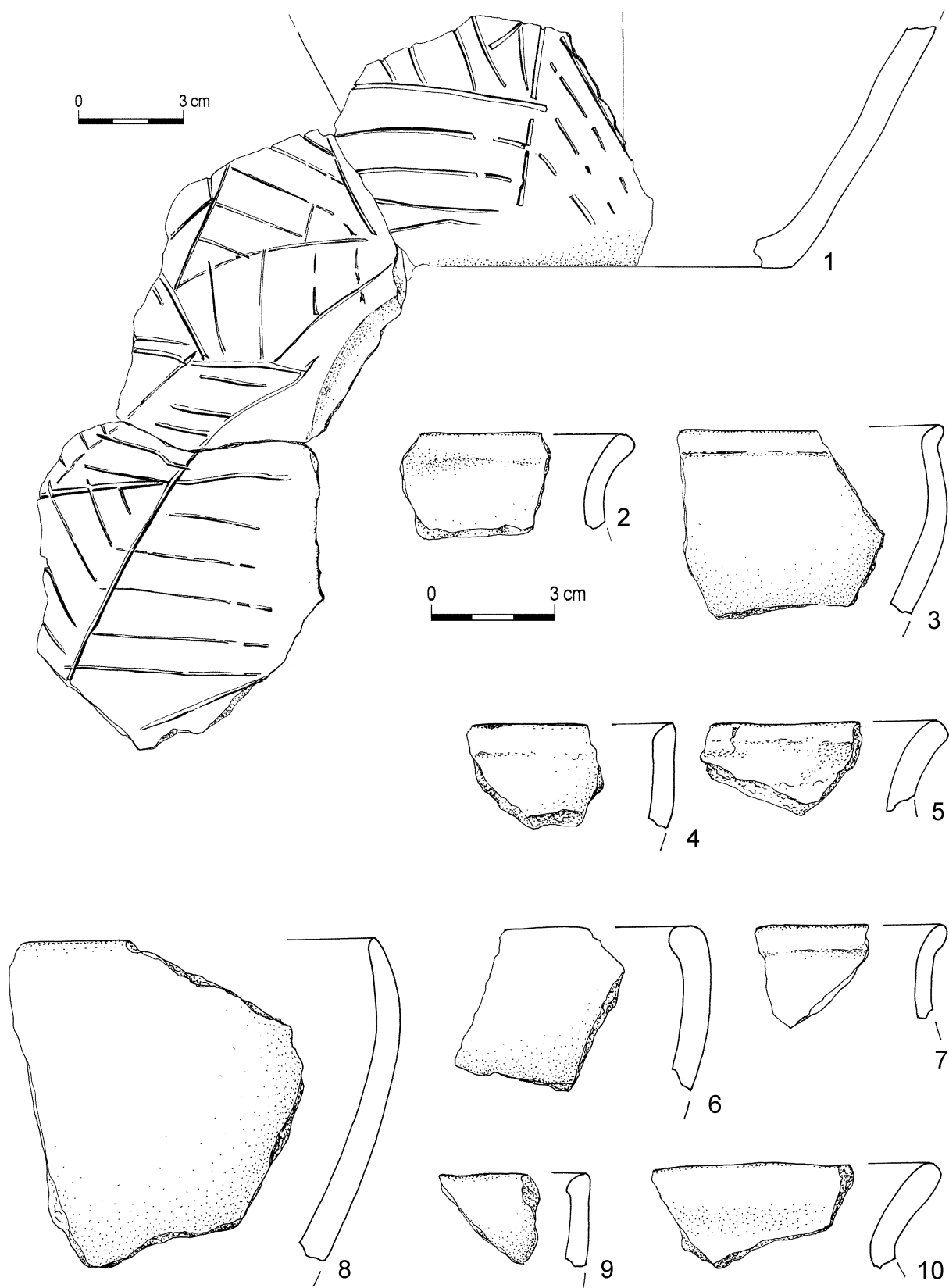
Druhým a větším pohřebním objektem bylo čtvercové ohrazení tvořené žlabem (obj. 8; Z–V 686 cm, S–J 670 cm, min. šířka 42 cm/max. š. 94 cm, min. hloubka 22 cm/max. hl. 44 cm; obr. 29). Uvnitř byla zahloubena hrobová jáma poškozená rýhou meliorace (obj. 9, 11) o délce 274 cm, max. šířce v Z části 102 cm, ve V části šíře 51 cm a hloubce 67 cm. Obsahovala dva kostrové pohřby uložené nad sebou. Svrchní hrob muže (K2) byl vyloupen a rozmetán. Při tom byl jeden zlomek lidské kosti z nohy přemístěn do obvodového žlabu (obj. 8). V horní nálezové úrovni centrálního objektu se zachovaly pouze dva železné kroužky. Hlubší hrob ženy (K3) byl v podmáčené hrobové jámě zachován téměř celý a neobsahoval nálezy. Skelety od sebe oddělovaly rozptýlené lomové kameny.

Předběžné antropologické určení stanovila P. Beran-Cimbůrková (nepublikováno). Oba kostrové hroby (hrobka s dvojhrobem; samostatný hrob) postrádají blíže datovatelné nálezy. Nejspíše náležejí do mladší doby římské až do doby stěhování národů a předpokládáme, že byly uloženy do míst již opuštěného germánského sídliště.

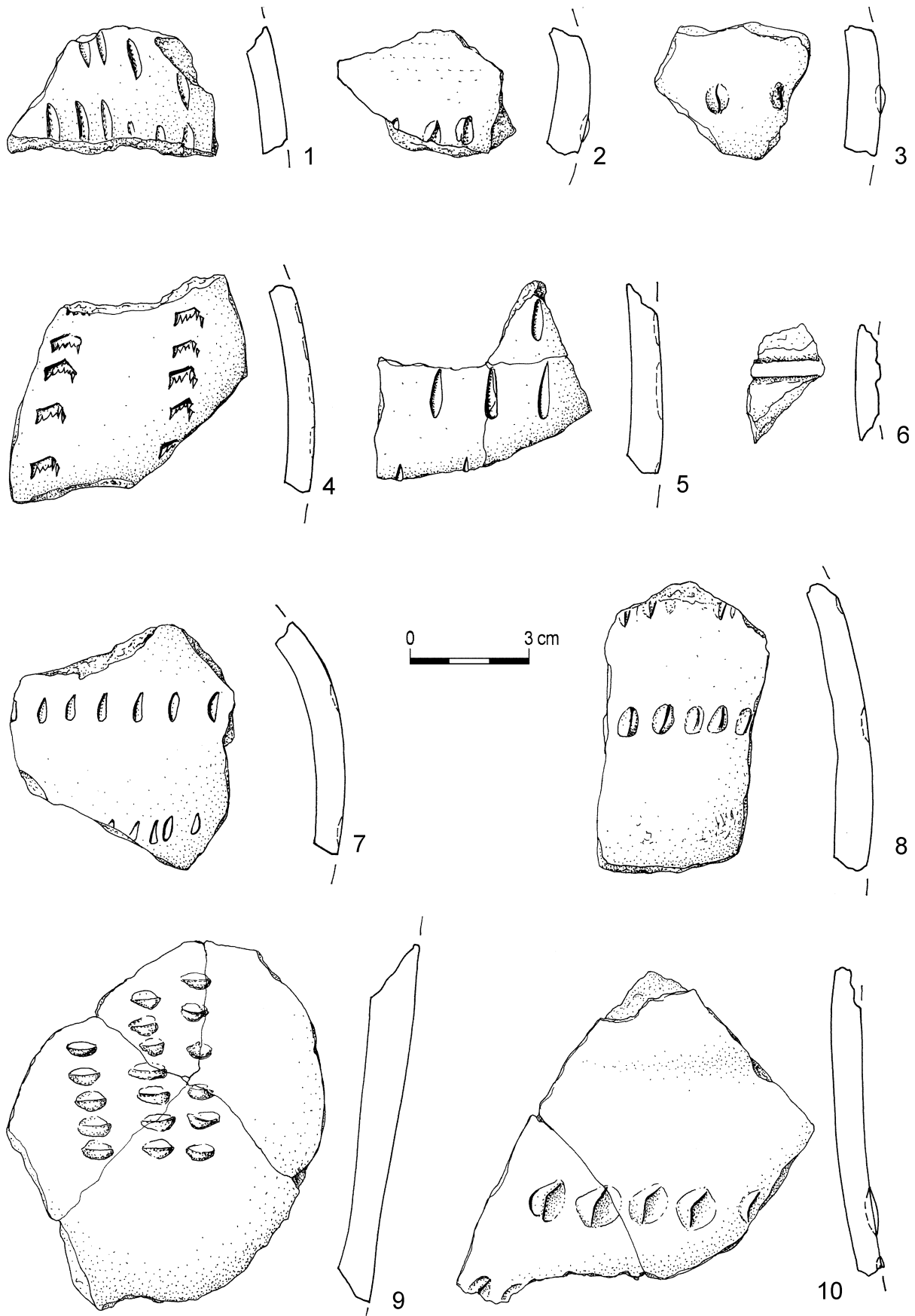
Za žárový hrob považujeme jeden malý blíže nedatovaný objekt č. 234 s drobnými spálenými kostmi (pravěk).

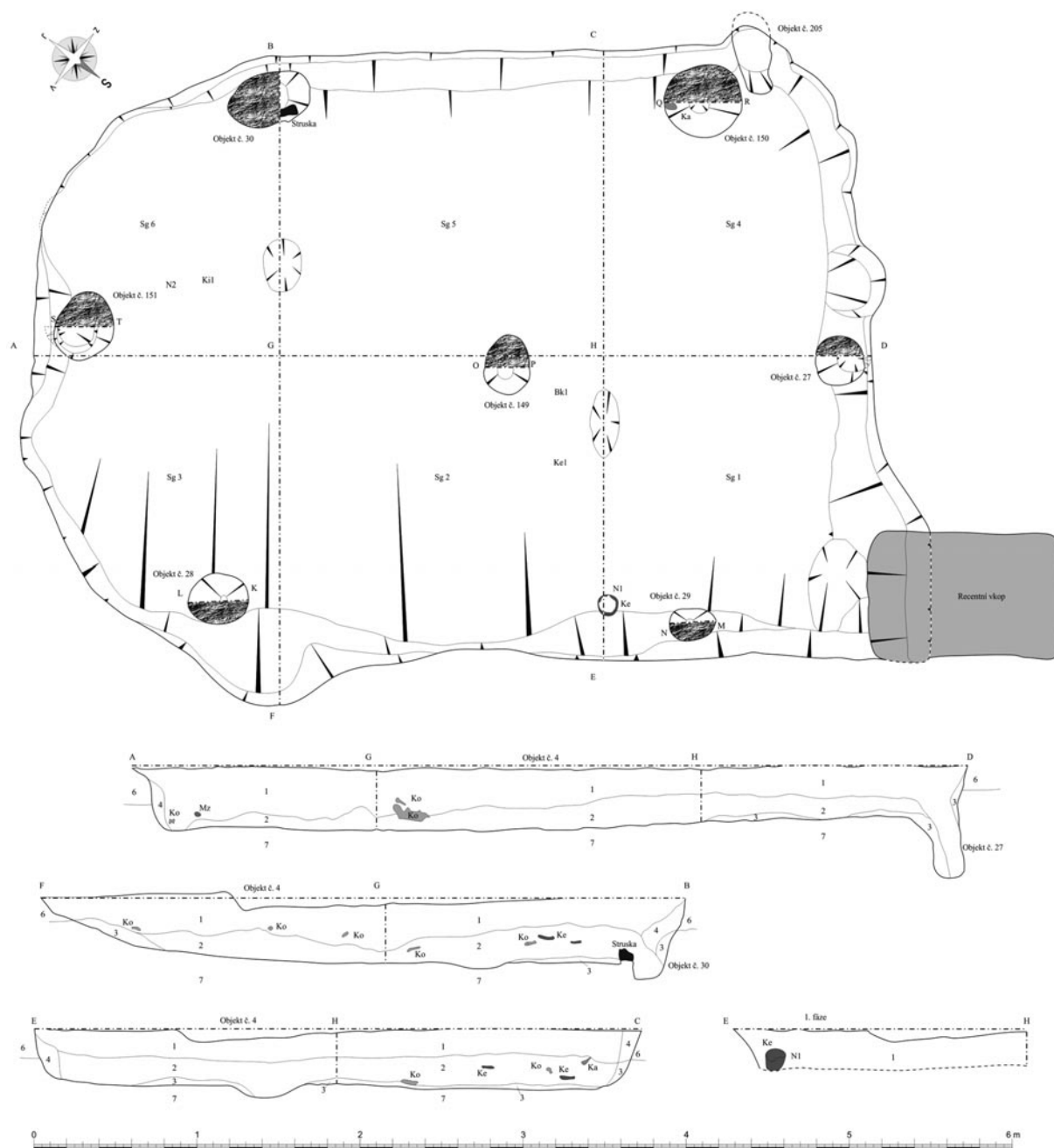
Obr. 23. Nebovidy 2009, objekt 1, zemnice s pecí (obj. 2), půdorys a profily. Popis vrstev: 1. ornice, našedle hnědá hlína; 2. podorničí, tmavě hnědá jílovitohlinitá hlína s rozptýlenými hručkami mazanice; 3. tmavší hnědá hlinitojílovitá se slabou příměsí hruček mazanice a ojedinělými drobkami uhlíků; 4. tmavší hnědá hlinitojílovitá, nahodile hručky mazanice a drobků uhlíků, četné vápenné konkrce; 5. tmavě hnědý zahliněný jíl; 6. narezle šedý zahliněný slínovec; 7. (obj. 2) středně hnědá jílovitohlinitá hlína, četné drobků mazanice, nahodile drobků uhlíků; 8. mazaniceová vrstva promíchaná se středně hnědou jílovitohlinitou hlínou; 9. mazaniceová deska s hladkou (rovnou) plochou; 10. čistá načervenalá mazanice (hroudy); 11. podloží: šedá jílovitá hlína, místy s valouny do 5 cm; 12. podloží: žlutošedý jíl, místy s valouny do 5 cm

Obr. 24. Nebovidy 2009, objekt 1, zemnice, segment 3, hl. 0–10 cm, keramika, d. římská

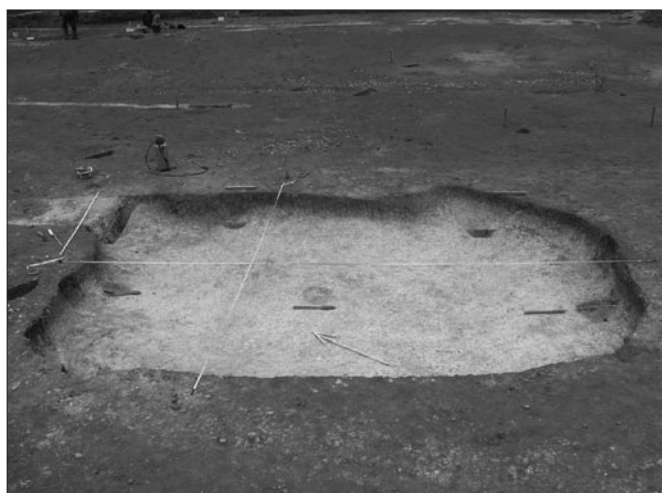

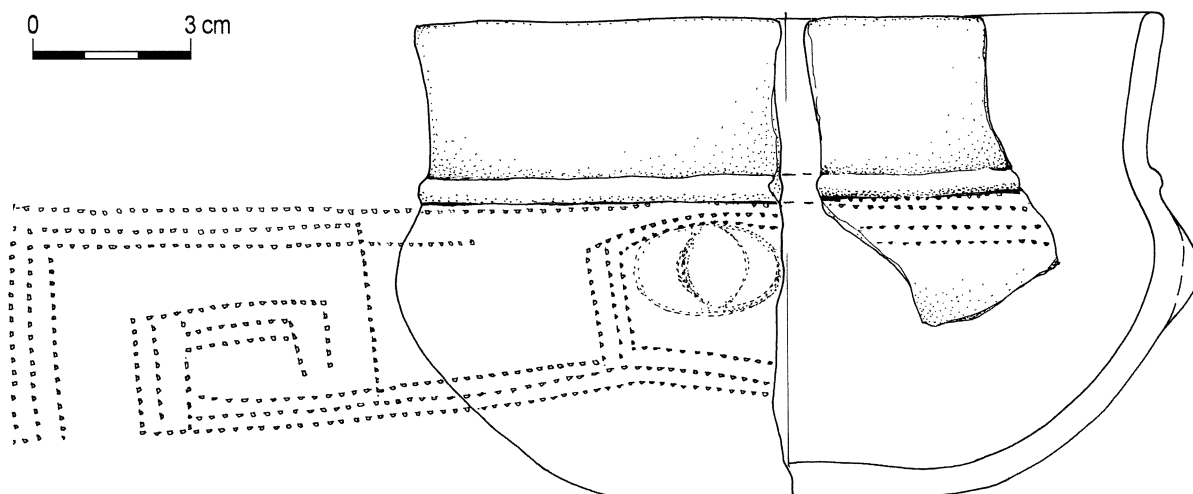
Obr. 25. Nebovidy 2009, objekt 1, zemnice, segment 3, hl. 0–10 cm, keramika, d. římská

Obr. 26. Nebovidy 2009, objekt 4, zemnice, půdorys a profily. Popis vrstev: 1. středně hnědošedá jílovitá hlína, nahodile drobků uhlíků; 2. středně hnědošedá jílovitá hlína, 15 % čocky žlutošedého jílu (slínovec); 3. žlutošedý jíl promíchaný s vr. 2 (středně hnědošedá jílovitá); 4. hnědookrový hlinitý jíl promíchaný s vr. 1 (středně hnědošedá jílovitá); 5. černá uhlíkatá vrstva, ojedinele drobků mazanice, četne čocky žlutošedého jílu. 6. podloží: hnědookrový hlinitý jíl, místy s valounky do 5 cm; 7. podloží: žlutošedý jíl

Obr. 27. Nebovidy 2009, objekt 4, zemnice s kůlovými jamkami na dně (d. římská), od JZ

Obr. 28. Nebovidy 2009, objekt 4, zemnice, d. římská, keramika

Obr. 29. Nebovidy 2009, objekt 8, čtvercové ohrazení uvnitř s dvojhrobem, d. římská – d. stěhování národů, od JZ

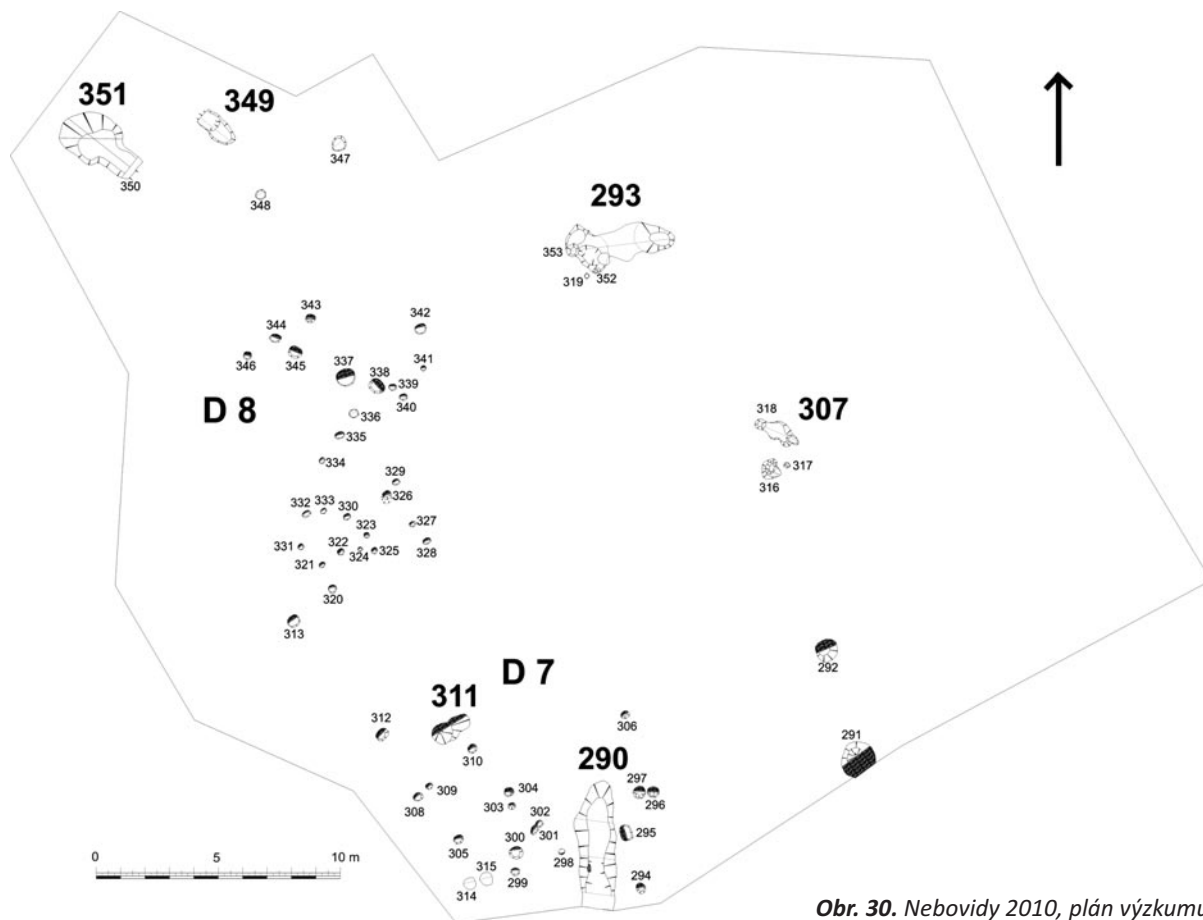
Nebovidy 2010, INZERTBUS CZ, ppč. 614, st. 430 (okolí bodu S-JTSK 686081/1059704; 200–202 m n. m.).

Přes jednu parcelu (pole ppč. 615/1) k severu od autosalonu Vaňkát stojí nově u jižního okraje zástavby kolínské Štářalky (již ovšem na katastru Nebovid) hala firmy INZERTBUS CZ, s. r. o. V jejím půdorysu jsme uskutečnili záchraný výzkum na ploše 1224 m², další části pozemku nebyly na podzim 2010 pro podmáčení skrývány. Doklady nejstaršího neolitického osídlení polohy poskytly tři zahlužené sídlištní objekty kultury lidu s lineární keramikou a částečně odkrytý dům s kúlovými jamkami (D7; obr. 30; Vávra – Štátný – Beran-Cimbůrková 2015b). Podchycená část osady je nepochybně součástí výše umístěného neolitického sídelního areálu poznaného při stavbě obchvatu Kolína v poloze IX (Šumberová a kol. 2012, 19–20).

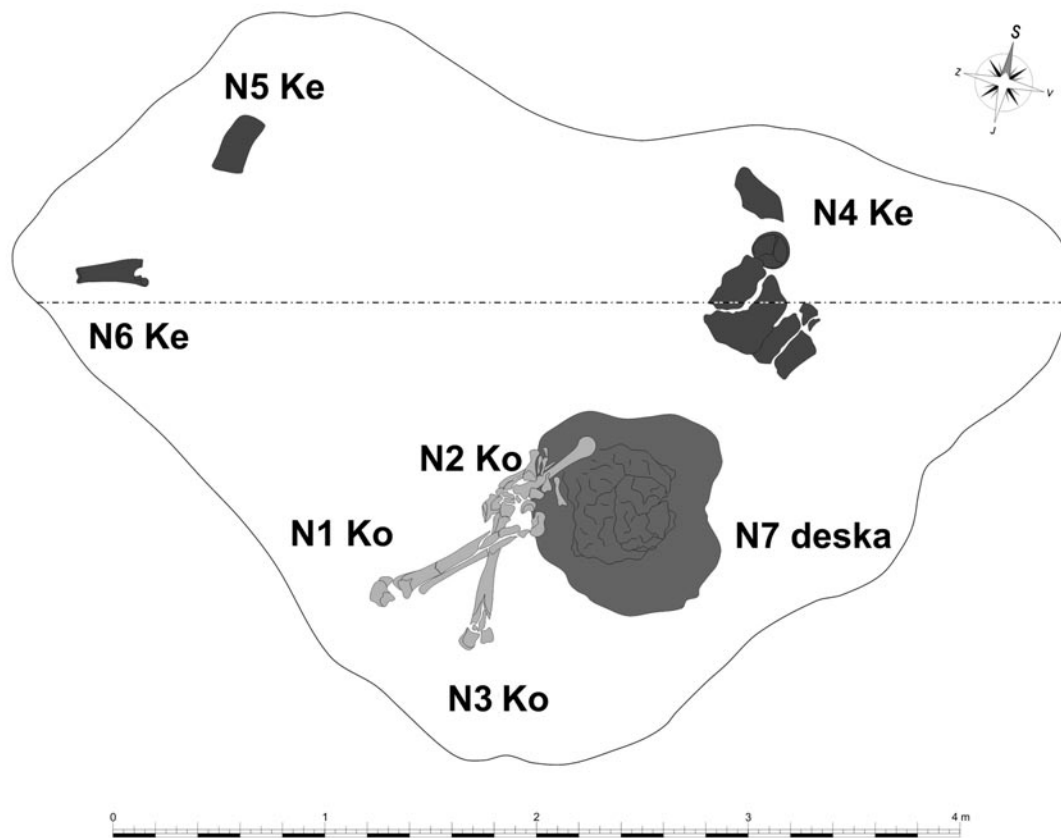
Za pozůstatky dlouhého domu D7 považujeme pět neúplných řad kúlových jamek zjištěných západně od větší podlouhlé jámy (obj. 290, S–J), která rovněž stavbu datuje do neolitu (LnK, zachovaná délka 6 m, max. šířka 6,2 m). Předpokládáme, že půdorys domu byl s jeho stavební jámou shodně orientován.

V okolí druhé nadzemní stavby (předpokládaný dům D8) chybí stavební jámy. Datování širšího pásu s kúlovými jamkami SZ od domu D7, zachyceného v délce 13 m (S–J) a max. šířce 7,6 m, jeho tvar a orientace tak zůstávají zatím neurčeny. Navíc jedna ze zdejších jamek (obj. 336 KJ) obsahovala větší množství hrudek mazanice, což bylo při výzkumu v r. 2009 příznačné pro kúlové jamky z doby laténské.

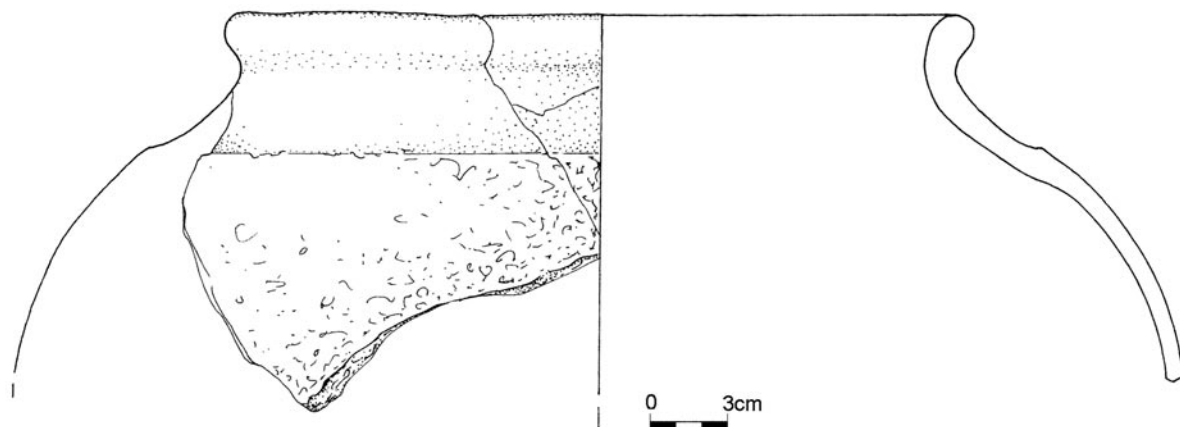
V době laténské a později v době římské na poslední popisovanou plochu zasahovaly sídelní areály zachycené v okolí Štářalky. Radikální skrývka nadloží před naším příchodem v r. 2010 silně poškodila dva důležité objekty. Starší a větší z nich byl objekt č. 293. Charakteristické zlomky keramiky umožňují jeho datování do mladší doby laténské (obr. 31–32; LT C2–D1). Zřejmě se jedná o spodní část zemnice s vypálenou hliněnou deskou (ohniště), na níž ležely neopálené anatomicky uspořádané lidské a zvířecí kosti. Výše byly lidské kosti a pod nimi pravá zadní končetina koně. Z pozůstatků dospělé ženy se zachovala pouze dolní část pravé nohy (obr. 31, N. 1–2; Beran-Cimbůrková 2012). Nálezová situace na dně

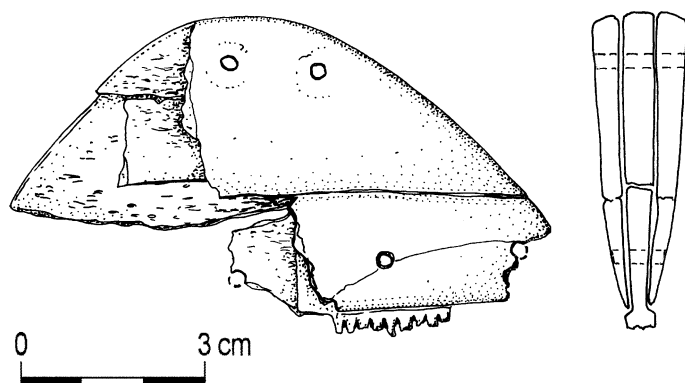
Obr. 30. Nebovidy 2010, plán výzkumu

Obr. 31. Nebovidy 2010, objekt 293, spodek zemnice (západní část), d. laténská, půdorys (Ke – keramika, Ko – kosti)

Obr. 32. Nebovidy 2010, objekt 293, spodek zemnice, d. laténská, nález 6, keramika

Obr. 33. Nebovidy 2010, objekt 307, povrch, zlomek kostěného hřebenu s bronzovými nýtky (d. římská)

silně poškozeného zahluobeného sídelního objektu pak doplňuje naše předešlé poznatky o požárem zničené laténské osadě, kterou jsme doložili na staveništi sousedního autosalonu. Připojují se k nim i další náznaky neobvyklé, nejspíše násilné události. Záměrnou pohřební funkci v těchto sídlištních souvislostech vylučujeme. Velmi podobný náleзовý obraz poskytl, podle našeho soudu, objekt č. 20 z Nových Dvorů, okr. Kutná Hora, který se s nebovidským navíc časově shoduje (Šumberová – Valentová 2012). Neukazují náleзовé okolnosti obou obdobných souborů navíc z jednoho časového úseku spíše na širší mimořádnou událost regionálního rozsahu, jakou by byl například válečný konflikt, než na projev rituálních praktik?

Ze zkoumané plochy firmy Inzertbus klademe do mladší doby římské nakonec objekt č. 307, na jehož povrchu po skrývce zůstal rozlámaný trojdílný kostěný hřeben spojený bronzovými nýtky (obr. 33). Zbytek výplně byl náleзовě chudý.

Doklady hutnické a železářské výroby z mladšího pravěku jsme na této ploše nezachytili. Vyskytly se však při úpravě sousední polní cesty na k. ú. Nebovidy (u JV okraje zástavby kolínské Štáralky) v zimě 2012/2013, kdy pracovníci ÚAPPŠC Z. Beneš a D. Štátný odkryli zahluobenou nístěj hutnické pece spolu s odpíchnutou struskou, která vytekla do předem připraveného obdélného výkopu. Pec není přesněji datovatelná, neboť obsahovala pouze jeden nevýrazný zlomek keramiky. Nedaleko odtud byl nad podloží nalezen opaskový závěsek laténského stáří (Beneš 2014).

V mladší době laténské (LT C2–D1) a v době římské se na spodní labské terase rozkládaly sídelní areály a probíhala tu i hutnická a železářská výroba. Laténské sídliště postihl zničující celoplošný požár, který spojujeme s násilnými událostmi. Odkrytá část osady z doby římské zde existovala v několika etapách. Ke starší z nich náležely zemnice (B2–C1) a z mladšího období se zachovaly unikátní základy nadzemních domů (C3–D1). Zřejmě až po jejich zániku, byla stejná plocha využita pro uložení dvou kostrových hrobů (s celkem třemi jedinci). Jejich přesnější datování získané nálezy neumožnily a oba hroby rámcově klademe od mladší doby římské po dobu stěhování národů. Budou publikovány později, po pokusu o upřesnění datace a antropologickém vyhodnocení. Jeden žárový hrob zůstává časově nezařazený.¹

¹ Poděkování Z. Benešovi a J. Halamovi za přátelskou konzultaci nad nálezy.

PRAMENY A LITERATURA

- Beneš, Z. 2014: 40. Nebovidy, okr. Kolín. In: M. Lutovský a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2013, *Archeologie ve středních Čechách* 18, 950.
- Beran-Cimbůrková, P. 2012: Antropologický posudek č. 12, Kolín-Štářalka 2010, doba laténská, kostrový hrob, ÚAPPSC č. j. 4011/2012.
- Beran-Cimbůrková, P. 2016: Antropologický rozbor hrobů kultury nálevkovitých pohárů a hrobu se šňůrovou keramikou z Kolína-Štářalky, *Archeologie ve středních Čechách* 20, 661–675.
- Dufek, J. 2014: Kolín-Štářalka, poloha U císařské silnice a opevněná sídliště předrondelového horizontu na počátku 5. tisíciletí př. Kr. In: M. Popelka – R. Šmidtová (eds.), *Neolitizace aneb setkání generací*. Praha, 59–105.
- Dufek, J. – Malyková, D. – Popelka, M. – Přichystal, A. 2016: Stopy dálkových kontaktů na neolitickém sídlišti v Kolíně-Štářalce, *Archeologie ve středních Čechách* 20, 935–957.
- Pavůl, I. ed. – Zápotocká, M. 2007: *Archeologie pravěkých Čech 3. Neolit*. Praha.
- Salač, V. ed. 2008: *Archeologie pravěkých Čech 8. Doba římská a stěhování národů*. Praha.
- Šumberová, R. 2010: Kolín, Výzkumy v Čechách 2007, č. 443.
- Šumberová, R. a kol. 2012: Cesta napříč časem a krajinou. Katalog k výstavě nálezů ze záchranného archeologického výzkumu v trase obchvatu Kolína 2008–2010. Praha.
- Šumberová, R. – Valentová, J. 2011: Dům živých nebo dům mrtvých? Laténský objekt s lidskými kostrami z Nových Dvorů, okr. Kutná Hora, *Archeologické rozhledy* 63, 220–250.
- Tvrdlík, R. 2003: Kolín. Výzkumy v Čechách 2001, 105–106.
- Vávra, M. 2012: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v Kolíně, okr. Kolín, Havlíčkova ulice, hala MANAG v r. 2008, ÚAPPSC č. j. 3860/2012.
- Vávra, M. – Štastný, D. 2011: 89. Nebovidy, okr. Kolín. In: M. Lutovský a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v letech 2009 a 2010, *Archeologie ve středních Čechách* 15, 1173–1174.
- Vávra, M. – Štastný, D. – Beran-Cimbůrková, P. 2015a: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v k. ú. Nebovidy, okr. Kolín, Štářalka: Auto Design Vaňkát, s. r. o., v r. 2009, ÚAPPSC č. j. 1816/2015.
- Vávra, M. – Štastný, D. – Beran-Cimbůrková, P. 2015b: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v k. ú. Nebovidy, okr. Kolín, Štářalka: hala Inzertbus v r. 2010, ÚAPPSC č. j. 3541/2015.
- Vávra, M. – Zápotocký, M. 2016: Pohřebiště staršího, baalberského stupně kultury nálevkovitých pohárů a hrob kultury se šňůrovou keramikou z Kolína-Štářalky, *Archeologie ve středních Čechách* 20, 639–660.
- Vávra, M. 2016: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v k. ú. Kolín, okr. Kolín, Štářalka – U Sokola, skladová plocha KOPOS, Havlíčkova ul. v r. 2011, ÚAPPSC č. j. 4391/2016.

A contribution to the knowledge of the prehistory of Kolín-Štářalka and Nebovidy. Four archaeological excavations from the years 2008-2011

The paper contains information about four rescue excavations which took place during the expansion of an industrial zone near Kolín-Štářalka (excavations 2008 and 2011) and in the adjacent village of Nebovidy (excavations 2009 and 2010). At the same time, the Archaeological Institute AS CR also conducted rescue excavations on the newly constructed bypass road around the town of Kolín, to the south and east of the reported archaeological interventions. Several large animal bones found on the surface of pure loess probably date back to the Paleolithic period. When it comes to the Neolithic and Aeneolithic, we detected several parts of settlements (Linear Pottery culture, Stroked Pottery culture) and a section of a Funnel Beaker cemetery (14 graves) with one grave attributed to the Corded Ware culture (Vávra – Zápotocký 2016). During the late La Tène period (LT C2–D1), a settlement stretched out on the left bank of the Nebovidy Brook and above the floodplain of the Elbe River which was violently destroyed. Somewhat later, at the end of the early Roman period (B2–C1), there used to be a settlement consisting of semi-sunken huts. The most recent two above-ground structures then date back to the end of the Roman period/early Migration period (C3–D1).

Metallurgical and iron-working production took place on the lower Elbe terrace during the existence of the most recent settlement areas. Probably after their demise, the very same area was used for burials of three individuals (feature 5-grave K1; feature 8 – a square enclosure containing a tomb with 2 graves, K2+K3). They could not be precisely dated, but we believe they might originate from the late Roman period or the Migration period. One cremation grave could not be dated at all.

(English by Jan Machula)

- Fig. 1.** Kolín-Štáralka and Nebovidy. Locations of the reported excavations (1–4) and one of the excavations on the bypass road around the town of Kolín (5)
- Fig. 2.** Kolín-Štáralka 2008. Plan of the excavation with features and Aeneolithic inhumation graves
- Fig. 3.** Kolín-Štáralka 2008. General view of the excavation area. In the rear, on the right side, there is a large clay pit (feature 2)
- Fig. 4.** Kolín-Štáralka 2008. Feature 1, construction pit (LBK)
- Fig. 5–6.** Kolín-Štáralka 2008. Feature 2, pottery
- Fig. 7.** Kolín-Štáralka 2008. 1 – feature 17; 2–7 – feature 1, admixture of STK pottery in an LBK construction pit
- Fig. 8.** Kolín-Štáralka 2011. Geophysical plan of a "roundel" structure in area VIII (excavation by the Archaeological Institute AS CR) with a sketch showing the extent of soil stripping in the reported excavation area
- Fig. 9.** Kolín-Štáralka 2011. Plan of the excavation
- Fig. 10.** Kolín-Štáralka 2011. Feature 9 (STK), ground plan and profile
- Fig. 11.** Kolín-Štáralka 2011. Feature 9, pottery
- Fig. 12.** Kolín-Štáralka 2011. Feature 6, pit (STK)
- Fig. 13.** Nebovidy 2009. Plan of the excavation with reconstructed houses D1–D6 (red – La Tène period; green – Roman period/Migration period)
- Fig. 14.** Nebovidy 2009. Feature 24. Corner post-hole of house D1 filled with daub (La Tène period)
- Fig. 15–16.** Nebovidy 2009. Feature 176. Corner post-hole of house D4 (La Tène period)
- Fig. 17.** Nebovidy 2009. Feature 115, semi-sunken hut, La Tène period, ground plan and profiles
- Fig. 18.** Nebovidy 2009. Feature 115, pottery (La Tène period)
- Fig. 19–21.** Nebovidy 2009. Feature 6, oven (La Tène/Roman period)
- Fig. 22.** Nebovidy 2009. 1 – terra sigillata fragment (soil stripping near feature 1); 2, 3 – bone pin and handle (feature 4); 4 – glass vessel fragment (feature 4)
- Fig. 23.** Nebovidy 2009. Feature 1, part of a semi-sunken hut with an oven (Roman period)
- Fig. 24–25.** Nebovidy 2009. Feature 1, pottery
- Fig. 26–27.** Nebovidy 2009. Feature 4, semi-sunken hut (Roman period)
- Fig. 28.** Nebovidy 2009. Feature 4, pottery (Roman period)
- Fig. 29.** Nebovidy 2009. Feature 8, square enclosure with a double grave (Roman period/Migration period)
- Fig. 30.** Nebovidy 2010. Plan of the stripped surface and excavation area
- Fig. 31.** Nebovidy 2010. Feature 293, semi-sunken hut (La Tène period)
- Fig. 32.** Nebovidy 2010. Feature 293, pottery
- Fig. 33.** Nebovidy 2010. Feature 307, fragments of a bone comb with bronze rivets (Roman period)